

“Spelling, best leuk!”

Een onderzoek naar een spellingdidactiek en –methodiek gerelateerd aan spellinggeweten voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5.

Marieke Suierveld
Studentnummer: 2204072
m.suierveld@student.fontys.nl
Master Special Educational Needs
Onderzoeksbegeleider: Marianne den Otter
Praktijk Gericht Onderzoek
Aantal woorden: 10.981
Juni 2014

Inhoudsopgave

Inlegvel	blz. 1
Inhoudsopgave	blz. 3
Samenvatting	blz. 5
Inleiding	blz. 7
<i>Hoofdstuk 1 Aanzet tot onderzoek</i>	blz. 8
1.1 Aanleiding	blz. 8
1.2 Probleemstelling	blz. 8
1.3 Doelstelling onderzoek	blz. 9
1.4 Onderzoeksvraag	blz. 9
<i>Hoofdstuk 2 Spellingonderwijs</i>	blz. 11
2.1 Spellinggeweten en spellingbewustzijn	blz. 11
2.2 Spellingdidactiek	blz. 12
2.2.1 Spellingprocessen	blz. 12
2.2.2 Instructie	blz. 13
2.3 Spellingmethodieken	blz. 14
2.3.1 Spellingproces: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking	blz. 14
2.3.2 Passend spellingonderwijs voor alle leerlingen	blz. 16
2.3.3 Werktheorie voor mijn PGO vanuit de theoretische oriëntatie	blz. 17
<i>Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie</i>	blz. 19
3.1 Onderzoeksparadigma	blz. 19
3.2 Onderzoeksstrategieën	blz. 19
3.3 Onderzoeksmethoden voor dataverzameling	blz. 20
3.4 Kwaliteit van onderzoek	blz. 21
<i>Hoofdstuk 4 Data-verwerking</i>	blz. 24
4.1 Document onderzoek en vragenlijst	blz. 24

PGO	“Spelling, best leuk!”	M.Suierveld
4.1.1 Documentonderzoek		blz. 24
4.1.2 Vragenlijst		blz. 25
4.2 Focusgroepinterview		blz. 28
4.3 Focusgroepinterview en diepte-interviews		blz. 31
4.4 Data-interpretatie		blz. 33
<i>Hoofdstuk 5 Conclusies en aanbevelingen</i>		blz. 34
5.1 Actuele aanpak		blz. 34
5.2 Didactische spellingleerlijn		blz. 35
5.3 Spellingmethodiek		blz. 36
5.4 Beantwoording onderzoeksvraag		blz. 37
5.5 Aanbevelingen		blz. 38
<i>Hoofdstuk 6 Evaluatie en reflectie</i>		blz. 39
Literatuurlijst		blz. 42
Bijlage 1		blz. 45
Bijlage 2		blz. 54
Bijlage 3		blz. 55
Bijlage 4		blz. 56
Bijlage 5		blz. 62
Bijlage 6		blz. 63
Bijlage 7		blz. 64
Bijlage 8		blz. 66
Bijlage 9		blz. 67
Bijlage 10		blz. 69
Bijlage 11		blz. 70
Bijlage 12		blz. 72
Bijlage 13		blz. 74

Samenvatting

Dit praktijkonderzoek is uitgevoerd op een Montessorischool waar zowel individueel als in niveaugroepen gewerkt wordt. Ik ben tien jaar werkzaam geweest in een combinatiegroep 3,4,5 en drie jaar in een combinatiegroep 6,7,8. De aanleiding voor dit onderzoek is het achterblijven van de spellingprestaties bij de verwachte opbrengst op grond van de populatie. Op de school waar het praktijkgericht onderzoek uitgevoerd werd is geen eenduidige spellingdidactiek en –methodiek voorhanden. Dit onderzoek gaat over het ontwikkelen van een spellingdidactiek en –methodiek, gerelateerd aan spellinggeweten voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5. Spellinggeweten (Oepkes, 2006) is de wil om foutloos te leren spellen.

Theoretisch onderzoek heeft uitgewezen dat het spellinggeweten de basis van het spellingonderwijs vormt en tegelijkertijd nauw verwant is aan spellingbewustzijn. Spellingbewustzijn (Bosman en Paffen, 2005) gaat over de attitude tijdens het proces van het spellen. Het is het vermogen om te kunnen nadenken over hoe je een woord spelt en controle van het woord achteraf. Het spellingbewustzijn zorgt voor de bevordering van het spellinggeweten en omgekeerd. Hierbij vormt het spellinggeweten de basis, dit zorgt voor een stimulans om met spelling bezig te zijn. Ik heb onderzocht wat een heldere didactische spellingleerlijn is, gerelateerd aan spellinggeweten, om vervolgens van daaruit tot een praktijkmethodiek te komen. Een praktijkmethodiek met de fasen: instructie-begeleide inoefening-zelfstandige verwerking, gericht op de vaardigheidsniveaus van alle leerlingen.

Dit onderzoek is sociaal-wetenschappelijk van aard en omvat kwantitatief onderzoek. Voor de dataverzameling is gebruik gemaakt van documentonderzoek, een vragenlijst, een focusgroep interview en diepte interviews. Door middel van evaluatieonderzoek is onderzocht wat de actuele aanpak is en wat leerkrachten daarvan willen behouden en veranderen. Door middel van ontwerponderzoek is onderzocht wat de behoeften van leerkrachten en leerlingen zijn op het gebied van instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking en de begeleiding van zwakke en sterke spellers. Dit in relatie tot het werken aan spellinggeweten en spellingbewustzijn.

Uit de vragenlijst en het focusgroep interview blijkt dat er vooral behoefte is aan kennis over de begeleide inoefening van zwakke spellers, de zelfstandige verwerking bij sterke spellers en het bevorderen van het spellinggeweten. Uit de diepte-interviews blijkt geen ontevredenheid over de begeleide inoefening van zwakke spellers en de zelfstandige verwerking bij sterke spellers. Spellinggeweten blijkt juist bij alle leerlingen aanwezig te zijn. Spellingbewustzijn is in de basis ook aanwezig maar wordt niet bij alle leerlingen goed toegepast.

De theoretische inzichten en praktijkverkenningen hebben geleid tot een didactische spellingleerlijn. Het spellinggeweten en spellingbewustzijn vormen de basis. Van daaruit volgt de instructie, gebaseerd op het fonologisch bewustzijn, waarbij zowel regels en strategieën als de werking van het geheugen van groot belang zijn. Zwakke, gemiddelde en sterke spellers zijn gebaat bij een gedifferentieerde aanpak. De didactische spellingleerlijn is vertaald naar een spellingmethodiek. Bij de instructie is het modelleren een belangrijk principe, evenals bij de begeleide inoefening. Bij de zelfstandige verwerking gaat het in essentie om de transfer. Zwakke spellers hebben een uitbreiding van de instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking nodig. Sterke spellers hebben baat bij compacten en verrijken.

Door het opdoen van kennis en deze te relateren aan de praktijk en mezelf ben ik een zelfverzekerder leerkracht geworden, met een stevige professionele beroepshouding en kwaliteiten (de Bruïne, Claasen, Schuman, Siemons & van Velthooven, 2009).

Inleiding

In dit Praktijkgericht Onderzoek (PGO) doe ik onderzoek naar een spellingdidactiek en daarvan afgeleide methodiek (aanpak), gerelateerd aan het vergroten van het spellinggeweten, voor alle leerlingen in de combinatiegroepen 3/4/5.

Ik werk op een Montessorischool waar zowel individueel als in niveaugroepen gewerkt wordt. Ik ben tien jaar werkzaam geweest in een combinatiegroep 3,4,5 en drie jaar in een combinatiegroep 6,7,8. Dit schooljaar werk ik in groep 1,2. Mijn affiniteit met het onderwijs in de middenbouw is nog steeds groot. Hier wordt de basis voor het schoolse leren gelegd. Omdat het onderwijzen in de basisvaardigheden mij veel voldoening geeft en vanwege mijn ervaring in de groepen 3/4/5, wil ik mij op deze doelgroep richten. Ik hoop in de toekomst kinderen in deze leeftijd als intern begeleider en/of remedial teacher te begeleiden.

1. Aanzet tot onderzoek

1.1 Aanleiding

Uit het rapport naar aanleiding van het inspectiebezoek (Onderwijsinspectie, 2011) komt naar voren dat het spellingonderwijs op schoolniveau onder de maat is. De gewenste opbrengsten worden als volgt geformuleerd: *“De resultaten van de leerlingen voor Nederlandse taal liggen ten minste op het niveau dat op grond van de kenmerken van de populatie mag worden verwacht”*. De populatie van de school bestaat uit autochtone leerlingen van hoog opgeleide ouders.

Het belang van de leerlingen om tot functionele geletterdheid te komen is het kunnen participeren in de maatschappij in het kader van volwaardig burgerschap. Functionele geletterdheid is het vermogen om geschreven taal te hanteren in functionele situaties (Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling, 1975). Het maatschappelijk belang van mijn onderzoek heeft te maken met analfabetisme en laaggeletterdheid. Analfabetisme is niet kunnen lezen en schrijven. Laaggeletterdheid is te veel moeite hebben met lezen en schrijven om voldoende te kunnen functioneren in het dagelijks leven. In Nederland zijn er ongeveer 1,5 miljoen mensen boven de 16 jaar die moeite hebben met lezen en schrijven. Ongeveer 250.000 mensen in Nederland zijn analfabeet (Rijksoverheid, z.d.).

In mijn praktijksituatie wordt niet met een spellingmethode gewerkt. Leerkrachten geven een persoonlijke invulling aan de spellingdidactiek. Na het volgen van de module spelling, aan de opleiding Master Special Educational Needs, kwam ik tot het inzicht dat het spellingonderwijs doelgerichter vorm gegeven kan worden. Het intrigeerde mij welke aspecten hierbij komen kijken. Samen met mijn duo-collega heb ik het spellingonderwijs in onze klas anders aangepakt. Hierbij is het werken aan spellingbewustzijn als uitgangspunt genomen. Ik ben de instructie veel meer vanuit het gesproken woord gaan geven; me meer gaan richten op uitgebreid voordoen en meer met de leerlingen gaan reflecteren. Tevens heb ik meer oefentijd ingebouwd en is er met een aantal leerlingen besproken wat er al goed gaat en wat ze willen leren. De motivatie om met spelling bezig te zijn en de toetsresultaten zijn hierdoor verbeterd. Dit motiveerde mij om mezelf verder in het spellingonderwijs te verdiepen.

1.2 Probleemstelling

Wij missen op school een eenduidige spellingdidactiek en -methodiek, gerelateerd aan spellinggeweten. Didactiek is de wetenschapsdiscipline die zich bezighoudt met de vraag hoe kennis, vaardigheden en leerhoudingen of attitudes door een leerkracht kunnen worden onderwezen aan leerlingen (Encyclo, 2007).

Deze theoretische achtergronden kunnen beschreven worden in een didactische leerlijn. Onder methodiek wordt een bepaalde leerwijze of leer van de werkwijze verstaan (Encyclo, 2007). Onder spellinggeweten wordt de wil om foutloos te spellen verstaan (Oepkes, 2006).

De leerkrachten van de combinatiegroepen 3/4/5 bieden elke week een categorie aan volgens de leerlijn van cito. De instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking wordt op diverse manieren aangeboden. Ook worden de spellingregels op verschillende wijzen uitgelegd en worden er verschillende termen gehanteerd. De spellingdidactiek kenmerkt zich vooral door gebruikmaking van de visuele strategie. In de loop van de jaren heeft de werkgroep taal/spelling, bestaande uit teamleden en een adviseur van de onderwijsbegeleidingsdienst, zich met dit probleem bezig gehouden. Hierdoor zijn er signaal- en controle dictees ontwikkeld en is er een overzicht gekomen van welke verwerkingen bij welke spellingcategorie horen. Sinds vorig schooljaar is er een website voor taal door een leerkracht ontwikkeld waar per spellingcategorie werkbladen en dictees te vinden zijn. Uit gesprekken die met leerkrachten gevoerd zijn weet ik dat er behoefte is aan meer houvast. Leerkrachten willen hun instructie- en oefenmethoden graag verbeteren maar weten niet hoe. Het uiteindelijke doel is het verhogen van de spellingprestaties.

1.3 Doelstelling onderzoek

Het doel van mijn onderzoek is om een spellingdidactiek en -methodiek gerelateerd aan spellinggeweten te ontwikkelen voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5.

De gewenste opbrengsten van het onderzoek zijn een didactische spellingleerlijn en een praktijkmethodiek met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking, gerelateerd aan spellinggeweten, voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5.

Het uiteindelijke doel van mijn onderzoek is het verhogen van de spellingprestaties.

1.4 Onderzoeksvraag

Hoofdvraag:

Welke spellingdidactiek en -methodiek gerelateerd aan spellinggeweten kan ik ontwikkelen voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5?

Deelvragen:

- 1) Wat is de actuele aanpak voor spellingonderwijs in de praktijk, in didactiek en methodiek?
- 2) Wat is een heldere didactische spellingleerlijn, gerelateerd aan spellinggeweten, die zorgt voor passend spellingonderwijs aan alle leerlingen?
- 3) Hoe kan ik vanuit een didactische spellingleerlijn een praktijkmethodiek, gerelateerd aan spellinggeweten, ontwikkelen met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking?

2. Spellingonderwijs

In dit theoretisch onderzoek worden relevante spellingthema's beschreven: spellinggeweten, spellingbewustzijn, spellingdidactiek en spellingmethodieken. Met als doel een theoretische basis te leggen voor het ontwikkelen van een spellingdidactiek en -methodiek gerelateerd aan spellinggeweten, voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5.

2.1 Spellinggeweten en spellingbewustzijn

Het spellinggeweten zorgt voor de wil om foutloos te spellen en het spellingbewustzijn zorgt voor de juiste attitude tijdens het spellingproces. Na het onderzoeken van literatuur ontdekte ik dat spellinggeweten en spellingbewustzijn een sterke verwantschap hebben met elkaar. Bonset (2010) stelt dat het bij leerlingen die slecht spellen ontbreekt aan spellinggeweten en daardoor ook aan spellingbewustzijn. Volgens Oepkes (2006) gaat spellingbewustzijn vooraf aan spellinggeweten: je ontwikkelt pas een “diepgeworteld verlangen” naar foutloos spellen als je ook weet hoe dat moet.

Spellinggeweten

De omschrijvingen van het begrip spellinggeweten door Oepkes (2006), Huizenga (1991) en het nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO, 2013) vertonen overeenkomsten. Huizenga omschrijft het spellinggeweten als de bereidheid om de kennis van de schrijfwijze van woorden in het dagelijks leven te gebruiken. Het SLO omschrijft spellinggeweten als een begrip dat regelmatig gebruikt wordt om duidelijk te maken dat een belangrijke oorzaak van het maken van spelfouten is dat de noodzaak niet gezien wordt van bewuste omgang met taal. Volgens Oepkes (2006) is de leraar bij het kweken van het spellinggeweten de belangrijkste factor. Als de leraar door goed voorbeeldgedrag laat zien dat spelling altijd een belangrijk aspect van de schrijftaak is, zullen de leerlingen dit uiteindelijk volgen.

Spellingbewustzijn

Spellingbewustzijn is een metacognitieve vaardigheid die ervoor zorgt dat je weet hoe je moet spellen. Bosman en Paffen (2005) omschrijven spellingbewustzijn als het vermogen van een individu om over de eigen spelling, spellingvaardigheid en spellingprocessen te reflecteren. Leerlingen van wie het spellingbewustzijn goed ontwikkeld is krijgen meer controle over hun eigen leerproces en zijn in staat tot zelfstandig leren. Een manier om aan het spellingbewustzijn te werken is zelfcorrectietraining. Bosman, Van Hell & Willemen (2002) constateerden dat het plezier in schrijven door het werken met een stappenplan voor zelfcorrectie toeneemt. Tevens bleek dat

zelfcorrectietraining leidt tot het toepassen van de spellingvaardigheden tijdens schrijfopdrachten en het schrijven van langere teksten.

Het spellinggeweten (Oepkes, 2006) en spellingbewustzijn (Bosman en Paffen, 2005) vormen de basis van het spellingonderwijs. Ik wil onderzoeken hoe dit geïntegreerd kan worden in een spellingdidactiek en praktijkmethodiek voor de combinatiegroepen 3/4/5.

2.2 Spellingdidactiek

Spellingdidactiek gaat over de manier waarop spelling onderwezen wordt en het waarom. In deze theoretische achtergronden worden de begrippen spellingprocessen en instructie onderscheiden.

2.2.1 Spellingprocessen

Spellingprocessen gaan over de manier waarop het spellen en leren spellen verlopen. Wat speelt zich precies in iemands hoofd af als hij probeert een woord op te schrijven? Janson (2011) omschrijft dat de kern van het leren spellen is, dat je een woord wel kunt horen of denken, maar nog niet (zeker) weet hoe je het moet schrijven of typen. Bosman (2007) omschrijft het daadwerkelijk spellen als het uit het hoofd opschrijven van het woord of de letter. Het proces van het leren spellen verloopt wezenlijk anders dan het leren lezen. Lezen en schrijven vormen niet elkaars spiegelbeeld: de grafeem-foneemkoppelingen bij het lezen zijn niet het spiegelbeeld van de foneem-grafeemkoppelingen bij het schrijven. Veel lezen zorgt ervoor dat je veel woorden leert kennen met hun betekenis, hoe je ze moet lezen en dat je sneller kunt lezen, maar nog niet direct hoe je ze moet schrijven. Dat doe je vooral door die woorden te schrijven (Daems, 2006).

Het uiteindelijk doel van het leren spellen is dat woorden worden opgeslagen in het geheugen. Lange tijd heeft men verondersteld dat de schrijfwijze van woorden op een visuele manier ligt opgeslagen in ons geheugen. Huizenga (2010) gaat ervan uit dat de schrijfwijze van een woord niet losstaat van andere informatie die in ons geheugen is opgeslagen. De versmeltingstheorie van Ehri (Van Dongen & Mommers, 1986) sluit hierbij aan. Over de rol van het geheugen tijdens spellingprocessen verschillen deskundigen van mening. Daems (2006) beschrijft hoe de werking van ons geheugen, de geheugenopslag en de toegang daartoe, een centrale rol spelen bij spellingprocessen. Daems en Venstermans (2004) beschrijven de prominente rol van het geheugen: wanneer woorden als gevolg van de hogere frequentie of door het fout inslijpen bij het schrijven automatisch door ons geheugen worden opgedrongen, moeten we onze aandacht goed inzetten om een ongewilde spelfout te vermijden of recht te zetten. Bosman (2004) is het niet met Daems en Venstermans (2004) eens over hun stelling dat wij vooral spellen vanuit ons geheugen. Volgens Bosman zorgen regels en structuur ervoor dat leerlingen leren spellen en moeten leerlingen leren nadenken voordat ze een woord spellen.

Het feit dat je leert spellen vanuit het gesproken woord (Bosman, 2007) is van groot belang voor het ontwikkelen van een praktijkmethodiek. Daarnaast blijkt zowel de werking van het geheugen (Daems, 2006; Smits, 2011) als het gebruik maken van regels en structuur (Daems & Venstermans, 2004; Huizenga, 2010) van belang te zijn voor het leren spellen.

2.2.2 Instructie

De opvattingen over hoe spellingprocessen verlopen zijn van grote invloed op de didactiek. Instructie is een belangrijk onderdeel van de didactiek. Uit wetenschappelijk onderzoek (Bosman, 2004) blijkt dat achterstand in spelling hoofdzakelijk ontstaat doordat onderwijs in spelling tekort schiet. Hierbij gaat het vooral om de kwaliteit van de instructie. Grofweg zijn er twee stromingen ten aanzien van de instructie: instructie die gebaseerd is op regels en structuur en instructie die gebaseerd is op het geheugen.

Uit een inventarisatie van empirisch onderzoek door Bonset en Hoogeveen (2009) kwam het belang van regels en structuur naar voren. Het fonologisch bewustzijn bleek van grote invloed op het aanvankelijk spellen. Fonologisch bewustzijn heeft te maken met structuur en is het besef dat woorddelen verwijzen naar klankgroepen en klankgroepen bestaan uit klankeenheden die corresponderen met lettertekens. Bij het voortgezet spellen bleken de regel- en woordbeeldstrategie het meest effectief te zijn. Janson (2011) onderschrijft het belang van het fonologisch bewustzijn. Hij beschrijft dat veel leerkrachten hun spellinginstructie op een verkeerde manier beginnen door woorden op het (digi)bord te presenteren. Deze instructiewijze komt voort uit de opvatting dat woorden op een visuele manier in ons geheugen worden opgeslagen. Als het woord al is opgeschreven, is de oplossing al “verklapt” en ontwikkelen de leerlingen niet de gevoeligheid die nodig is om de essentiële elementen in het klankbeeld te herkennen. Volgens Janson wordt spelling op deze manier visueel inprenten. Oepkes (2006) legt de relatie met het spellinggeweten en spellingbewustzijn. Bij lastige woorden laat de leraar hardop denkend horen hoe hij het spellingprobleem aanpakt: hij spreekt het woord duidelijk uit, vertelt welk spellingprobleem hij herkent, laat horen hoe hij het probleem oplost, schrijft het woord nauwgezet op en controleert het resultaat.

Zowel Daems en Venstermans (2004) als Huizenga (2010) pleiten voor het systematisch aanleren van de spelling met het accent op het aanleren van spellingstrategieën en het hanteren van spellingcategorieën. Daems en Venstermans leggen tevens verband met de werking van het geheugen. Zij koppelen te leren strategieën aan instructieprincipes. De inprenting hoort bij de woordbeeldstrategie en de analogiestrategie. Analogieredeneringen zijn een bijzondere vorm van inprenting. De strategieën die op inprenting gebaseerd zijn doen een sterk beroep op het geheugen en kunnen daarom “geheugenstrategieën” genoemd worden. Bij inprenting is het van belang dat er aandacht besteed wordt aan de opbouw van het hele woord, de fonemen waaruit het woord bestaat, de betekenis van het woord en de volgorde van de grafemen.

Dit houdt in dat het woord zowel auditief als visueel aangeboden dient te worden.

Twee jaar later pleit Daems (2006) ervoor om meer aandacht te geven aan het inslijpen van woorden en spellingpatronen en minder aan het werken met regels. Ook volgens Smits (2011) is spelling juist geen strategisch proces. Voor een goed spellend kind aan het eind van groep 8 is spelling een geautomatiseerd gebruiksvoorwerp. Strategieën kunnen wel hulp bieden tijdens het spellingproces. De vaardigheid tot het gebruiken van strategieën en de effectiviteit daarvan stijgt met de leeftijd en de hoeveelheid spellingkennis; de effectiviteit lijkt vanaf 10 – 11 jaar toe te nemen. Dit zet vraagtekens bij het gebruik van spellingregels bij jonge kinderen en bij kinderen met ernstige spellingproblemen. Ook Hoek (2010) baseert de instructie in spelling op de werking van het geheugen. De instructie is gebaseerd op de jongste theorie over het leren, namelijk dat geleerd wordt op grond van de werking van de spiegelneuronen. Elke stap wordt begeleid en voorgedaan en de kinderen leren door nadoen en oefenen.

Ik wil onderzoeken hoe ik een methodiek kan ontwikkelen die zorgt voor een combinatie van regels/structuur (Daems en Venstermans, 2004; Huizenga, 2010) en geheugen (Daems, 2006; Smits, 2011). Het fonologisch bewustzijn is hierbij van groot belang (Janson, 2010). Door aandacht te besteden aan regels en structuur wordt het spellinggeweten en spellingbewustzijn bevorderd (Oepkes, 2006). Spellingzwakke leerlingen blijken vooral baat te hebben bij geheugenstrategieën (Smits, 2011).

2.3 Spellingmethodieken

Spellingmethodieken beschrijven op welke manier er invulling wordt gegeven aan het spellingonderwijs. Zij komen voort uit het spellingproces en bestaan uit een instructiewijzer en manieren van begeleide inoefening en zelfstandige verwerking. In dit hoofdstuk worden in paragraaf 2.3.1 over het spellingproces verschillende methodieken beschreven. Vanuit de theorie over passend spellingonderwijs voor alle leerlingen worden in paragraaf 2.3.2 de methodes “Zo Leer je Kinderen Lezen en Spellen”, afgekort ZLKLS (Schraven, 2004) en “Taal Actief” (Dannenburg et al., 2012) toegelicht.

2.3.1 Spellingproces: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking

In deze paragraaf beschrijf ik hoe het spellinggeweten en spellingbewustzijn door middel van instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking bevorderd kunnen worden.

Instructie

Bosman (2007) geeft aan dat er in veel methoden meer aandacht is voor het *wat* dan voor het *hoe*, terwijl leerkrachtvaardigheden juist van groot belang zijn. In de methode “Zo Leer je Kinderen Lezen en Spellén (Schraven, 2004)” worden de leerkrachtvaardigheden expliciet uitgewerkt. De leerkracht is model en doet stapsgewijs voor hoe woorden in bepaalde structuren worden verdeeld. Ook in de methode Taal Actief (Dannenburg et al., 2012) is de leerkracht model en reikt hij de leerlingen drie hoofdstrategieën aan. Korstanje en Veenstra (2011) beschrijven in hun artikel “Doelgerichte instructie. Betere spellingresultaten”, het Individueel Gedifferentieerd model voor Directe Instructie (IGDI)” voor spelling. De strategieën zijn de basis van de instructie. In de presentatiefase past de leerkracht hardop denkend de strategie toe (modelleren). De spellingzwakke leerlingen krijgen verlengde instructie.

Begeleide inoefening

Janson (2011) beschrijft een manier van oefenen die bijdraagt aan spellingbewustzijn. In veel gevallen zullen de oefeningen uit het werkboek weinig bijdragen aan het leren herkennen van de categorie. Oefenen beperkt zich vaak tot (over)schrijven. Echter voordat de leerling een woord kan opschrijven, moet het eerst zijn gehoord (stap 1), de structuur oftewel klank moet zijn herkend (stap 2) om vervolgens te kunnen opmerken welke aandachtspunten, ezelsbruggetjes of regels met het woord verbonden zijn (stap 3). Dat betekent dat leraren in hun team afspraken moeten maken over andere vormen van (vooral mondeling) oefenen: klassikaal, in groepjes en in duo's. De methode Taal Actief (Dannenburg et al., 2012) besteedt aandacht aan het spellingbewustzijn door middel van kopieerbladen voor dictees met vier kolommen achter het gedikteerde woord. In deze kolommen kan de leerling aangeven of hij denkt dat het woord goed geschreven is, of hij twijfelt of dat hij denkt dat het woord fout geschreven is. In de laatste kolom kan de leerling het woord eventueel opnieuw opschrijven. Op de Kwaliteitskaart Opbrengstgericht Werken (van den Berg & Hereijgers, 2012) wordt beschreven hoe leerlingen teksten kunnen herschrijven door ze te laten letten op de spellingcategorieën die in de les aan de orde geweest zijn of door de leerlingen de juiste schrijfwijze te laten opzoeken. De leerkracht kan goed voorbeeldgedrag vertonen door zelf woorden op te zoeken.

Dictees zijn tevens een effectieve oefenvorm om aan spellingbewustzijn te werken. Daems en Venstermans (2004) beschrijven verschillende soorten dictees en verschillende manieren om het dictee in te zetten. Bij een auditief dictee worden de woorden of zinnen enkel auditief aangeboden, bij een visueel dictee krijgen de leerlingen het woord te zien voordat ze het opschrijven. Bij een partnerdictee kunnen de leerlingen probleemwoorden oefenen. Bij een zelfdictee kan een leerling op zijn eigen tempo een woord of zin schrijven vanuit een auditieve of visuele impuls, eventueel met de computer.

Zelfstandige verwerking

Bosman, van Leerdam en van Orden (1998) analyseerden de effectiviteit van oefenmethoden, waarbij ze vier aspecten onderscheiden. De volgende aspecten blijken bijzonder effectief te zijn: de motorische component, oefenen van het hele woord, uit het hoofd spellen en directe feedback. Ten aanzien van oefenen van het hele woord blijken invuloefeningen, waarbij een deel van het woord opgeschreven moet worden niet effectief te zijn. Met uit het hoofd spellen wordt bedoeld dat er geen visueel beeld van het woord aanwezig is. Naast het geïsoleerd oefenen is het geïntegreerd oefenen voor alle leerlingen van belang. Daems en Venstermans (2004): “ *Het schrijven van een zinvolle taak leunt veel nauwer aan bij de realiteit dan een geïsoleerde spellingopdracht en de kans op transfer is hier dus logischerwijze veel groter*”. Volgens Bosman, Hasselman, Kieboom & Verhoeven (2004) moet aan leerlingen worden uitgelegd hoe ze kennis uit het ene domein zouden kunnen toepassen in het andere. Een middel hiervoor is zelfcorrectietraining die gericht is op het versterken van de metacognitieve vaardigheden (Bosman, Van Hell & Willemsen, 2002).

Er bestaat een duidelijke wisselwerking tussen instructie (Korstanje & Veenstra, 2011; Daems en Venstermans, 2004), begeleide inoefening (Janson, 2011) en zelfstandige verwerking (Daems en Venstermans, 2004). Dit houdt het volgende in: instructie op basis van regels en structuur in combinatie met geheugenstrategieën, begeleide inoefening door middel van verschillende vormen dictees en het geleerde vervolgens toepassen in andere schrijftaken zorgt voor een bevordering van het spellingbewustzijn. Spellinggeweten heeft een nauwe verwantschap met spellingbewustzijn (Oepkes, 2006); in dit PGO zal onderzocht worden hoe bovenstaande geïntegreerd kan worden in een praktijkmethodiek.

2.3.2 Passend spellingonderwijs voor alle leerlingen

Gemiddelde spellers hebben voldoende aan het reguliere aanbod, sterke spellers hebben baat bij verrijkingsstof en zwakke spellers hebben extra aandacht en oefentijd nodig. In paragraaf 2.2.1 en 2.2.2 is beschreven hoe het spellingonderwijs aan gemiddelde leerlingen en in beperkte mate aan spellingzwakke leerlingen vorm gegeven kan worden. In deze paragraaf wordt kort beschreven hoe het onderwijs aan spellingsterke en -zwakke leerlingen gestalte kan krijgen. Ik omschrijf spellingsterke leerlingen als leerlingen die zich de regels en structuur vlot eigen maken en over een goed geheugen voor spelling beschikken. Zij hebben voldoende aan beperkt oefenen en kunnen zich verder ontwikkelen door toepassingsopdrachten (Dannenburg et al., 2012). Ik omschrijf spellingzwakke leerlingen als leerlingen die moeite hebben met het doorzien van regels en structuur en die over een zwak geheugen voor regels en woordbeelden beschikken.

Bosman (2004) maakt een onderscheid in primaire- en secundaire spellingproblemen. Bij kinderen met een primair spellingprobleem wordt de

oorzaak van het spellingprobleem voornamelijk gezocht in een cognitieve ontwikkelingsstoornis (die geen betrekking heeft op intelligentie). Bij kinderen met een secundair spellingprobleem ligt de oorzaak zeer waarschijnlijk in omgevingsfactoren. Uit de inventarisatie van empirisch onderzoek van Bonset en Hoogeveen (2009) blijken een aantal benaderingen effectief voor leerlingen met een lees- en spellingachterstand. Op het gebied van instructie zijn dit bij het aanvankelijk spellen de aanpak van Schraven (2004), met een sterk beroep op de fonologische strategie en de instructiemethode visueel dictee, die relatief meer beroep doet op de woordbeeldstrategie. In de methode ZLKLS (Schraven, 2004) profiteren zwakke spellers ook van het reguliere aanbod doordat er veel herhaling is ingebouwd en doordat het visuele, motorische en auditieve kanaal zoveel mogelijk wordt ingeschakeld. Bij het voortgezet spellen zijn de volgende benaderingen effectief: de algoritmische aanpak van de spelling in open en gesloten lettergrepen, de regelstrategie en het overtypen en overschrijven van complexe woordvormen. Smits (2011) sluit aan bij de aanpak van Schraven (2004) en propageert retentietraining voor kinderen met zeer ernstige en hardnekkige spellingproblemen. De training is gericht op een optimaal omgaan met de werking van het geheugen, strategisch spellen en op multisensoriële inprenting. Hierbij worden woorden veelvuldig op een auditieve, visuele en motorische manier geoefend waardoor de verbinding tussen spraak en spelling bewerkstelligd wordt. Goede feedback is hierbij een essentieel onderdeel. In de methode Taal Actief (Dannenburg et al., 2012) zijn er voor zwakke spellers extra oefenbladen, oefensoftware voor herhaling en remediëring. Voor de zeer zwakke spellers is er een map “Speciale Spellingbegeleiding” met meer visuele en auditieve ondersteuning en minder woorden. Voor de sterke spellers wordt de basisstof ingekort en zijn er extra plusbladen.

Concluderend kan er gesteld worden dat spellingsterke leerlingen gebaat zijn bij toepassingsopdrachten (Dannenburg et al., 2012). Spellingzwakke leerlingen zijn gebaat bij de fonologische strategie in combinatie met inprenting (Schraven, 2004 & Smits, 2011). In dit onderzoek zal hier concrete invulling aan geven worden. Voor de gemiddelde leerlingen verwijs ik naar paragraaf 2.2.1 en 2.2.2.

2.3.3 Werktheorie voor mijn PGO vanuit de theoretische oriëntatie

Het spellinggeweten (Oepkes, 2006) en spellingbewustzijn (Bosman en Paffen, 2005) vormen de basis voor het spellingonderwijs. Het is voor mij duidelijk dat het spellingbewustzijn zorgt voor de bevordering van het spellinggeweten en omgekeerd. Het spellinggeweten is hierbij het uitgangspunt, want dit zorgt voor een stimulans om bewust met spelling bezig te zijn. Ik wil onderzoeken hoe het werken aan spellinggeweten en spellingbewustzijn geïntegreerd kan worden in een didactische spellingleerlijn die zorgt voor passend spellingonderwijs aan alle leerlingen. Vanuit deze didactische spellingleerlijn wil ik een praktijkmethodiek ontwikkelen met de fasen: instructie - begeleidde inoefening - zelfstandige verwerking. In de literatuur zijn criteria te vinden waaraan de instructie, begeleidde inoefening en zelfstandige verwerking dienen te voldoen om aan de

onderwijsbehoeften van spellingzwakke, -gemiddelde en -sterke leerlingen tegemoet te komen.

Voor de didactische leerlijn hanteer ik de volgende sleutelbegrippen: regels/structuur en strategieën (Daems & Venstermans, 2004; Huizenga, 2010), werking van het geheugen (Daems, 2006; Smits, 2011) en het fonologisch bewustzijn (Janson, 2010). Ten aanzien van de instructie maak ik vooral gebruik van het sleutelbegrip modelleren (Schraven, 2004; Korstanje & Veenstra, 2011; Dannenburg et al., 2012). In de begeleide inoefening gaat het vooral over het oefenen van het spellingbewustzijn (Daems en Venstermans, 2004; Janson, 2011). Bij de zelfstandige verwerking is het geïntegreerd oefenen van groot belang (Daems en Venstermans, 2004). Ten aanzien van passend spellingonderwijs voor alle leerlingen maak ik voor de spellingsterke leerlingen gebruik van de aanpak uit de methode Taal Actief (Dannenburg et al., 2012). Voor de spellingzwakke leerlingen maak ik gebruik van de fonologische strategie in combinatie met inprenting (Schraven, 2004; Smits, 2011).

Ik wil onderzoeken welke behoeften leerkrachten en leerlingen ten aanzien van een spellingdidactiek en -methodiek hebben en welke daarvan aansluiten op de criteria vanuit de literatuur. Het doel is het ontwikkelen van een didactische spellingleerlijn en een praktijkmethodiek.

3. Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt beschreven op welke manier dit onderzoek zal worden uitgevoerd en hoe de kwaliteit gewaarborgd zal worden. Er is voor twee strategieën gekozen; evaluatie- en ontwerponderzoek.

3.1 Onderzoeksparadigma

Een onderzoeksparadigma is de zienswijze van waaruit het onderzoek benaderd wordt en heeft te maken met de visie op de maatschappij (De Lange, Schuman, Montesano Montessori, 2011, pp. 33-35). Ik voer mijn onderzoek uit vanuit het kritisch-emancipatorisch paradigma (De Lange et al., 2011, p. 47). Het kritisch-emancipatorische paradigma gaat uit van handelen dat geïnspireerd is door reflectie en gericht is op emancipatie. Om een spellingdidactiek en –methodiek, gerelateerd aan spellinggeweten, te ontwikkelen voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5, benader ik mijn onderzoek vanuit principes van emancipatie en participatie. Door de dialoog aan te gaan, waarbij de deelnemers enerzijds hun eigen visie en gevoel mogen ventileren en anderzijds door samen kennis te construeren, denk ik dat de te ontwikkelen methodiek de meeste kans van slagen heeft. Binnen deze vorm van onderzoek speelt kritische reflectie een belangrijke rol. Zo kunnen er tegengestelde meningen naar voren komen (De Lange et al., 2011, p. 60). Deze meningen kunnen een dialoog over de eigen praktijk in gang zetten.

3.2 Onderzoeksstrategieën

De keuze voor één of meerdere onderzoeksstrategieën heeft te maken met het doel van het onderzoek en bepaalt de manier waarop het onderzoek verloopt. Bij evaluatieonderzoek gaat het erom vast te stellen of bepaalde interventies hebben geleid tot het beoogde doel. Als die doelen niet bereikt zijn wordt nagegaan waar dat aan ligt (De Lange et al., 2011, p. 138). Om de startsituatie van mijn onderzoek te bepalen wil ik, middels evaluatieonderzoek, te weten komen wat de respondenten vanuit de actuele aanpak willen behouden en willen veranderen. Ontwerpgericht onderzoek houdt in de systematische studie van het ontwerp, de ontwikkeling en de evaluatie van onderwijskundige interventies als oplossingen voor complexe problemen in de onderwijspraktijk, die zich tevens ten doel stelt om onze kennis over de kenmerken van die interventies en de processen waarbinnen deze ontworpen en ontwikkeld worden, te vergroten (De Lange et al., 2011, p. 119). Hierbij gaat het om het verbeteren van praktijkproblemen en de eigen professionalisering. Middels ontwerpgericht onderzoek wil ik een spellingdidactiek – en methodiek ontwerpen.

3.3 Onderzoeksmethoden voor dataverzameling

Onderzoek dat zich op onderwijs richt, is vaak sociaal-wetenschappelijk van aard. Er bestaan twee hoofdvormen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek; kwalitatief en kwantitatief onderzoek (Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsma, 2010, p. 47). Bij kwalitatief onderzoek is het doel meestal om inzicht te krijgen in relaties, opinies, procedures enzovoorts. Bij kwantitatief onderzoek worden er hoofdzakelijk aantallen verzameld en gegevens geïnterpreteerd op uitkomsten van berekeningen (De Lange et al., 2011, pp. 78,79). Mijn onderzoek omvat kwalitatief data.

De onderbouwing van mijn PGO heb ik gelegd in literatuuronderzoek. Voor de uitvoering van mijn onderzoek in de praktijk zullen de volgende methoden van dataverzameling toepast worden: documentonderzoek, vragenlijst, focusgroepinterview en diepte interview. Mijn methoden voor dataverzameling worden verantwoord door deze te koppelen aan de deelvragen.

- 1) Wat is de actuele aanpak voor spellingonderwijs in de praktijk, in didactiek en methodiek?

Door middel van documentonderzoek zoals verslagen van besprekingen van de werkgroep taal/spelling en teamvergaderingen uit voorgaande jaren, wordt onderzocht welke didactische en methodische spellingleerlijn er uitgezet is. Op deze manier zet ik documentonderzoek in voor de verkenning van mijn praktijkprobleem (De Lange et al., 2011, p. 185). Daarnaast vormt een vragenlijst het startpunt van mijn onderzoek. Vragenlijsten zijn geschikt voor exploratie, beschrijving en verklaring (De Lange et al., 2011, p. 190). Ik wil door middel van een vragenlijst inventariseren hoe de leerkrachten hun onderwijs inrichten op het gebied van instructie, begeleidde inoefening en zelfstandige verwerking voor alle leerlingen. Tevens wil ik tevredenheid op deze gebieden en op het gebied van het werken aan spellinggeweten en -bewustzijn inventariseren door middel van schaalvragen. De vragenlijst zal vanuit een deductieve naar een inductieve benadering samengesteld worden (De Lange et al., 2011, pp. 205-210). Deductief wil zeggen: wat zei de theorie en wat vind je terug in de praktijk. Inductief wil zeggen: wat zie je in de praktijk en welke inzichten biedt dit. De opbouw van de vragenlijst zal van gesloten naar open vragen verlopen en van algemene, eenvoudige vragen naar specifieke, complexe vragen.

- 2) Wat is een heldere didactische spellingleerlijn, gerelateerd aan spellinggeweten, die zorgt voor passend spellingonderwijs aan alle leerlingen?

Door middel van een focusgroep interview met de middenbouw leerkrachten en de intern begeleider (die tevens deel uitmaakt van de taal/spelling werkgroep) wil ik in kaart brengen wat hun visie op een heldere didactische spellingleerlijn en het spellinggeweten en -bewustzijn is. In een focusgroep creëren betrokkenen gezamenlijk hun werkelijkheid waarbij kennisontwikkeling het gevolg is van een

sociaal en constructief proces (De Lange et al., 2011, p. 179). Ik zal hierbij de didactische spellingleerlijn vanuit de literatuur als leidraad gebruiken.

- 3) Hoe kan ik vanuit een didactische leerlijn spelling een praktijkmethodiek, gerelateerd aan spellinggeweten, ontwikkelen met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking?

In een focusgroep interview met de middenbouw leerkrachten, de intern begeleiders en een lid van de taal/spelling werkgroep wil ik kennis construeren over een praktijkmethodiek. Resultaten van de vragenlijst en elementen uit mijn literatuuronderzoek zullen hiervoor als leidraad gelden. We zullen hierbij een balans moeten vinden tussen wat wenselijk en haalbaar is in een combinatiegroep 3/4/5. Door middel van individuele diepte interviews met twee spellingzwakke, -gemiddelde en -sterke leerlingen wil ik gegevens verzamelen over hoe zij de begeleiding van leerkrachten ervaren en waar ze behoefte aan hebben op het gebied van instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking. In een diepte interview gaat het om een diepgaand, doelgericht gesprek waarbij het gaat om het begrijpen en invoelen (De Lange et al., 2011, p. 168).

3.4 Kwaliteit van onderzoek

Om de kwaliteit van mijn onderzoek te waarborgen zal ik zorg dragen voor betrouwbaarheid, validiteit en ethische verantwoord handelen. In deze paragraaf geef ik hiervoor een verantwoording.

Betrouwbaarheid

In de onderzoeksmethodologie spreekt men van betrouwbaarheid wanneer een meetmethode bij herhaalde meting van hetzelfde verschijnsel ook telkens hetzelfde resultaat oplevert (De Lange et al., 2011, p. 62). Bij onderwijsonderzoek blijft dit echter moeilijk, want respondenten reageren niet op precies dezelfde manier (Kallenberg et al., 2010, p. 45). Ik bevorder de betrouwbaarheid onder andere door het samenwerken met critical friends, door een “member check” en door triangulatie. Een “member check” houdt in dat ik de deelnemers aan het focusgroepinterview en diepte-interview achteraf bevraag op de juistheid van mijn data-verwerking. Triangulatie betekent dat de onderzoeker verschillende invalshoeken of benaderingen inbrengt (Kallenberg et al., 2010, p. 46). Naast dataverzamelmethode triangulatie zal ik bronnen triangulatie toepassen. In de vragenlijst zal ik de betrouwbaarheid waarborgen door meerdere vragen te stellen die om dezelfde informatie vragen (Kallenberg et al., 2010, p. 204). De betrouwbaarheid van mijn onderzoek zal gelden voor de respondenten die aan het onderzoek meewerken en voor de combinatiegroepen 3/4/5 op de school waar ik werk. Daarom spreekt men bij onderwijsonderzoek liever van transparantie of navolgbaarheid (Kallenberg et al., 2010, p. 204). Hiervoor zal ik een logboek aanleggen met daarin de stappen die ik neem en

mijn reflectie daar over. Ik leg daarin bijvoorbeeld vast wat tijdens een interview de omstandigheden waren en hoe de sfeer was. Ook belangrijke gesprekken zal ik noteren (De Lange et al., 2011, pp. 80,81). Ik hanteer hiervoor een drie-kolommen model: datum – activiteit – resultaten/uitkomsten. Een collega van de taal/spelling werkgroep op school zal de stappen in het onderzoek nauwkeurig volgen. Hiermee denk ik tevens de bruikbaarheid te waarborgen.

Validiteit

De validiteit van een onderzoeksinstrument verwijst naar de mate waarin het instrument werkelijk meet wat de onderzoeker zegt of denkt te meten (De Lange et al., 2011, p. 61). Er wordt onderscheid gemaakt tussen interne en externe validiteit. Interne validiteit gaat over de vraag of de analyse binnen het onderzoek wel adequaat of geloofwaardig is (Kallenberg et al., 2010, p. 205). Bij de vragenlijst zal de validiteit door oppervlakkige gegevens relatief laag zijn. Bij de interviews daarentegen zal de validiteit door uitgebreidere gegevens relatief hoog zijn. Mijn respondenten bestaan uit een intern begeleider en leerkrachten en leerlingen uit de groepen 3/4/5. Deze leerkrachten hebben verschillende leeftijden, verschillen in het aantal jaren dat ze op onze school werkzaam zijn en het totaal aantal jaren ervaring. Door de diverse respondenten en doordat de interviews een verdieping vormen van de vragenlijst, zal de interne validiteit relatief hoog zijn. Externe validiteit heeft betrekking op de vraag of de onderzoeksconclusies ook gelden voor andere, niet onderzochte situaties (Kallenberg et al., 2010, p. 206).

Ethiek

Ethiek gaat over het omgaan met mensen. Praktijkgericht onderzoek doe je immers samen met anderen (De Lange et al., pp. 63-71). In de “gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het HBO” (Andriesen, Delnooz, Onstenk, Peij & Smeijsters, 2010) wordt gewenst gedrag beschreven voor verantwoord onderzoeken. Het gaat hierbij om de volgende types gewenst gedrag:

Dient het professionele en maatschappelijke belang

Door mijn onderzoek zal kennis ontwikkeld worden op het gebied van spellingonderwijs. De resultaten van het onderzoek zouden tevens bruikbaar kunnen zijn voor andere scholen met combinatiegroepen.

Respectvol zijn

Ik vind het belangrijk dat ieder de gelegenheid heeft om zich vrij te uiten. Ik zal mij bewust zijn van “het interviewer effect”. Deze term verwijst naar het gegeven dat de onderzoeker van invloed is op de inhoud en het verloop van het onderzoek (De Lange et al., p. 173). Vooraf zal ik duidelijk maken dat mensen zich niet verplicht hoeven voelen om mee te doen en mogen weigeren. Om de data goed te analyseren wil ik de interviews opnemen. Voordat ik de diepte interviews afneem zal ik middels een brief (zie bijlage 10) toestemming vragen

aan ouders en leerlingen; zowel om het interview af te nemen als om het op te nemen. Ik zal tevens vermelden dat de opnames na afronding van het onderzoek vernietigd worden.

Zorgvuldig zijn

Ik zal compleet en nauwkeurig rapporteren zodat mijn onderzoek navolgbaar is. Het logboek is hierbij een hulpmiddel. Bij de vragenlijst zal ik een begeleidende brief toevoegen waarbij ik het doel omschrijf en de manier waarop ik de uitslagen zal terug koppelen. Voordat ik het focusgroep interview afneem zal ik de betrokkenen via een brief informeren over de werkwijze en het soort vragen dat ik zal stellen zodat zij zich voor kunnen bereiden.

Integer zijn

Open en eerlijk zijn zorgt voor betrouwbaarheid. Dit vertaalt zich in het verzamelen, verwerken, interpreteren en bewaren van datagegevens. Ik zal regelmatig feedback vragen aan mijn collega van de taal/spelling werkgroep en aan de deelnemers over mijn gedrag tijdens het onderzoek.

Verantwoorden van keuzes en gedrag

Naar de leden van de taal/spelling werkgroep zal ik me gedurende het onderzoeksproces blijven verantwoorden. Vanzelfsprekend mogen ze mij aanspreken op gemaakte keuzes en mijn gedrag. In het logboek en verslag van het praktijkgericht onderzoek verantwoord ik mij ten aanzien van de keuzes die ik ten aanzien van de verschillende stappen in het onderzoek gemaakt heb. Op de HBO kennisbank zullen de gegevens van dit onderzoek openbaar gemaakt worden. Hierbij zal de anonimiteit gewaarborgd worden.

4. Data-verwerking

In dit hoofdstuk komen de presentatie, analyse en interpretatie van de kwalitatieve en kwantitatieve data aan de orde. Zij dragen bij tot de beantwoording van mijn onderzoeksvraag: “Welke spellingdidactiek en –methodiek gerelateerd aan spellinggeweten kan ik ontwikkelen voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5?” Dit hoofdstuk is onderverdeeld in drie paragrafen. Elke paragraaf correspondeert met de data van één deelvraag.

4.1 Documentonderzoek en vragenlijst

Deelvraag 1: Wat is de actuele aanpak voor spellingonderwijs in de praktijk, in didactiek en methodiek?

4.1.1 Documentonderzoek

De werkgroep taal/spelling heeft zich vanaf 2005 t/m 2009 bezig gehouden met het opzetten van een didactische en methodische leerlijn spelling (zie tevens bijlage 8).

Figuur1 Didactische en methodische spellingleerlijn 2009

	gemiddelde leerlingen	zwakke spellers	zeer zwakke spellers
algemeen	-categorieën in 6 spellinggroepen -per categorie regel -wekelijks diagnose- en controle dictee	-controle dictee onvoldoende	-groepsplan spelling bij 2 controle dictees onvoldoende
instructie	-elke week instructie 3 categorieën - leerlingen plakken regel in schrift	-verlengde instructie	-verlengde instructie
zelfstandige verwerking	-overzicht welke verwerkingen bij welke categorieën - leerlingen werken op eigen niveau (evt. andere jaargroep)	-extra verwerkingsopdrachten	-remediërende verwerkingsopdrachten

Uit dit schema blijkt dat de leerlingen na de instructie voornamelijk zelfstandig en individueel, op eigen niveau, aan spelling werken. Er wordt gedifferentieerd naar gemiddelde, zwakke en zeer zwakke spellers.

Naast de documenten van de werkgroep taal/spelling heb ik de schoolgids (2013-2014), het schoolondernemingsplan (2012-2016) en het inspectierapport (Onderwijsinspectie, 2011) op spellingthema's onderzocht.

Figuur 2 Documentonderzoek schoolgids, schoolondernemingsplan en inspectierapport

documenten	inhoud t.a.v. spellingonderwijs
schoolgids (van Doorn & van Eyk, 2013-2014)	algemene informatie referentieniveaus taal
schoolondernemingsplan (van Doorn & van Eyk, 2012-2016)	te lage tussenopbrengsten en geen fundamentele doorgaande lijnen op diverse gebieden (waaronder spelling)
inspectierapport (Onderwijsinspectie, 2011)	resultaten spelling alle groepen te laag

Uit deze documenten blijken de resultaten op het gebied van spelling te laag te zijn en het ontbreekt aan een fundamentele, gedegen leerlijn voor spelling.

4.1.2 Vragenlijst

De vragenlijst bestaat uit drie delen waarbij de eerste twee delen bestaan uit gesloten vragen en het derde deel uit open vragen. Voor de gehele vragenlijst verwijs ik naar bijlage 1 en voor de begeleidende brief verwijs ik naar bijlage 2. Zes van de acht mensen hebben de vragenlijst ingevuld.

Deel 1: instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking en spellingregels.

Figuur 3 Mate van tevredenheid werkwijze in groep en spellingregels

Mate van tevredenheid						
	Werkwijze in de groep			Spellingregels		
	instructie	begeleide inoefening	zelfstandige verwerking	Uitleggen	helderheid voor mezelf	doorlopende leerlijn
	aantal antw.	aantal antw.	aantal antw.	aantal antw.	aantal antw.	aantal antw.
Helemaal niet mee eens	0	0	1	0	0	0
Niet mee eens	4	3	4	2	1	3
Mee eens	1	2	1	2	3	1
Helemaal mee eens	1	1	0	2	2	2

Vanwege het geringe aantal van zes respondenten heb ik in de volgende tabel de data in aantallen weergegeven en niet in percentages.

De gele markerings geeft aan dat er een grote mate van ontevredenheid bestaat over de werkwijze in de groep: 4 van de 6 respondenten zijn ontevreden over de instructie, 3 van de 6 over de begeleidde inoefening en 5 van de 6 over de zelfstandige verwerking. De grijze markerings geeft aan dat er een grote mate van tevredenheid bestaat over de spellingregels: 4 van de 6 respondenten zijn tevreden over de manier waarop ze de spellingregels uitleggen, 5 van de 6 vinden de spellingregels helder en 3 van de 6 zijn tevreden over de doorlopende leerlijn.

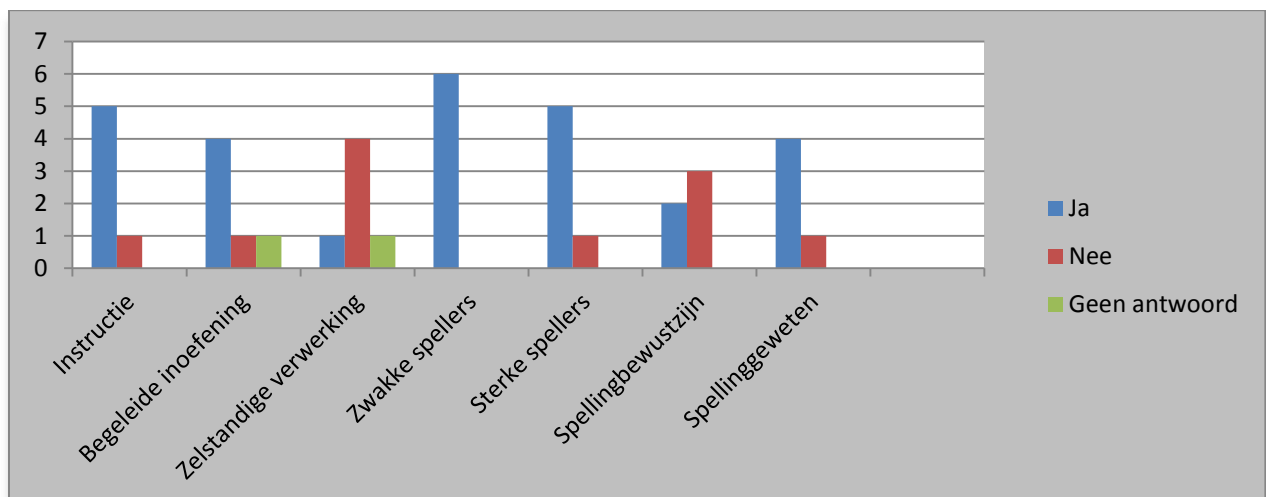
Deel 2: instructie, begeleidde inoefening en zelfstandige verwerking

Er is geen eenduidigheid over de start van de spellinginstructie. Bij het gebruik van spellingstrategieën is het opvallend dat alle respondenten de regelstrategie hanteren. De andere strategieën worden door het merendeel gehanteerd. Dictees worden voor het overgrote deel klassikaal ingezet. De zelfstandige verwerking wordt op diverse manieren vorm gegeven (zie bijlage 3).

Deel 3: instructie, begeleidde inoefening, zelfstandige verwerking, zwakke en sterke spellers, spellingbewustzijn en spellinggeweten.

Onderstaand staafdiagram is een verdieping van figuur 3. De respondenten hebben aangegeven op welke gebieden ze behoefte hebben aan professionele ondersteuning en ontwikkeling. De blauwe staven geven aan dat er wel behoefte is aan ondersteuning en de rode staven geven aan dat er geen behoefte is aan ondersteuning.

Figuur 4 Professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften

Er bestaan grote professionele ontwikkel –en ondersteuningsbehoeften op het gebied van instructie, begeleidde inoefening, begeleiding zwakke en sterke spellers en spellinggeweten. De zes respondenten geven aan dat ze graag tips en handvatten zouden krijgen (zie bijlage 4).

De manieren waarop leerkrachten hun spellingonderwijs ten aanzien van onderstaande thema's vorm geven zijn te zien in figuur 5.

Figuur 5 Beginsituatie instructie, begeleide inoefening, zwakke en sterke spellers, spellingbewustzijn en spellinggeweten

Instructie	Begeleide inoefening
uitgaan van bordwoorden of gesproken woord	werkbladen
woorden in klankgroepen of klanken verdelen (auditief en visueel)	Montessorimateriaal
vaststellen moeilijkheid	computerprogramma Taalzee
spellingprobleem uitleggen	dictees
voorbeelden bedenken	verbeteren spelling
	verhalen schrijven met verplichte woorden bepaalde categorie
	sommigen gebruiken “BLOON” (Bloon-methode, z.d.) :Bekijken Lezen Omdraaien Opschrijven Nakijken

Zwakke spellers: 2 van de 6 geven andere opdrachten	Sterke spellers: 2 van de 6 geven andere opdrachten
verlengde instructie	verkorte instructie
positieve feedback	wijzen op spelfouten in al het werk
zelf laten nadenken en verwoorden	verhalen schrijven en daarbij letten op bepaalde categorieën
visuele inprenting	kruiswoordpuzzels laten maken
samen werk bespreken en verbeteren	werkbladen hoger niveau
woorden van een bepaalde categorie kleuren	taaldoosjes van Montessori
beelddenkers: woorden netjes doorkrassen en leerkracht schrijft goede woord voor	rekkenwerkjes van Montessori
	computerprogramma Taalzee

Spellingbewustzijn: 5 van de 6 zijn zich hiervan bewust	Spellinggeweten: 5 van de 6 zijn zich hiervan bewust
spellingstappenplan modellen	benadrukken belang goed spellen
kinderen hardop laten redeneren	wijzen op vergissingen en andere betekenis daardoor
kinderen hun werk laten controleren op fouten	woorden aangeboden categorie opzoeken in geschreven taal
kinderen elkaars werk laten controleren op fouten	mogelijkheid verbeteren geven

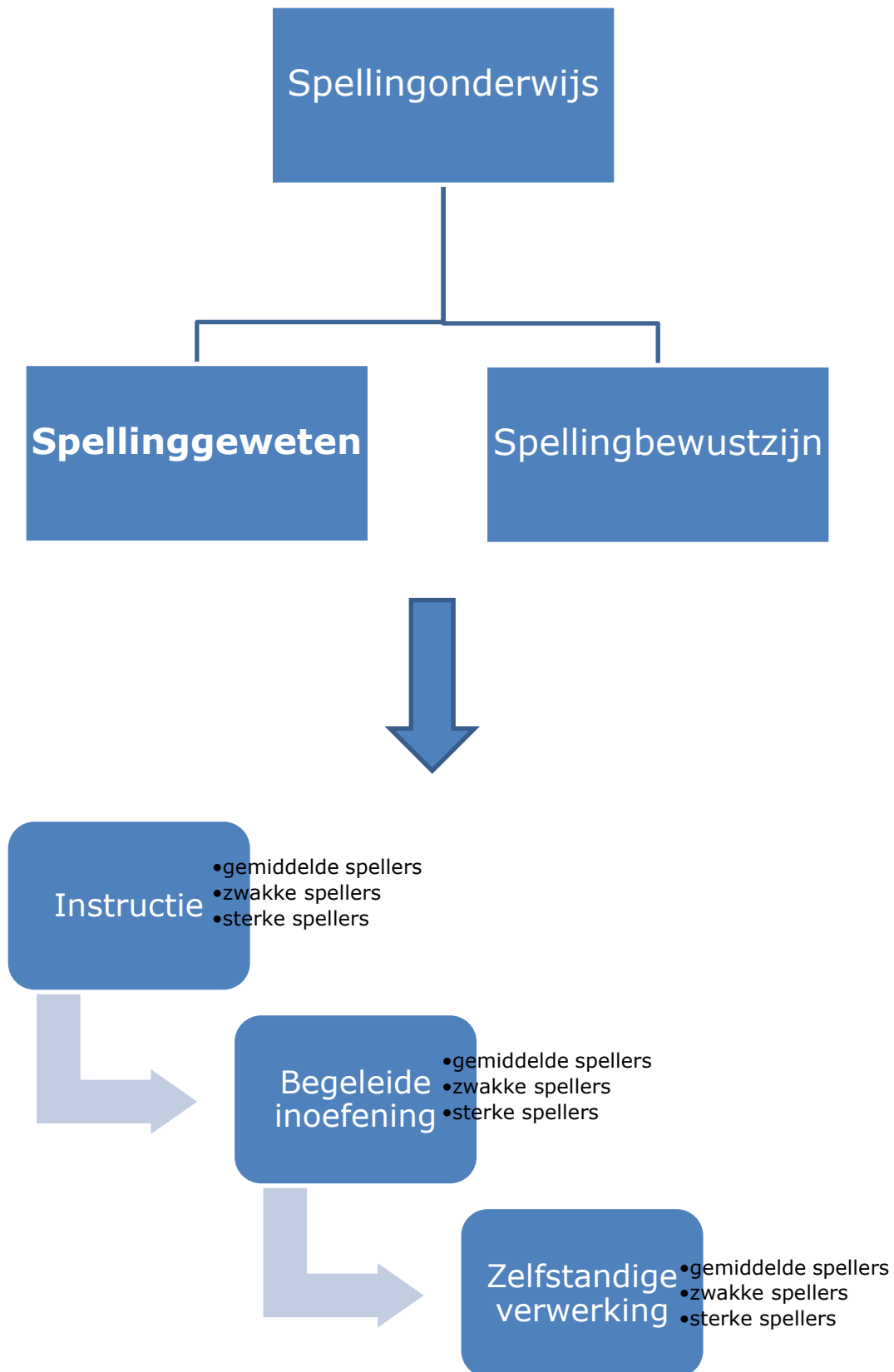
Naast het documentonderzoek geven de data uit de vragenlijsten een antwoord op deelvraag 1: Wat is de actuele aanpak voor spellingonderwijs in de praktijk, in didactiek en methodiek? Bovenstaande tabel (figuur 5) beschrijft deze aanpak. Er is geen fundamentele spellingleerlijn voorhanden waar alle leerkrachten mee werken. Ten aanzien van de instructie en zelfstandige verwerking is de aanpak divers. De respondenten hanteren verschillende fasen in de instructie. Bij de zelfstandige verwerking maken 6 respondenten gebruik van werkbladen en het computerprogramma Taalzee, 4 respondenten van de Montessori materialen en de individuele respondenten van verschillende materialen en werkvormen. Ten aanzien van de begeleidende oefening bestaat meer overeenstemming: 6 respondenten geven klassikale dictees, 1 respondent werkt met duo-dictees en 1 respondent werkt met zelfdictees. Over de eenduidigheid van spellingstrategieën bestaat een grote mate van overeenstemming: 6 respondenten hanteren de regelstrategie, 5 respondenten de fonologische- en woordbeeldstrategie, 4 respondenten de analogiestrategie en 1 respondent de gewoontestrategie. In de begeleiding van zwakke en sterke spellers bestaat een grote mate van diversiteit. Deze diversiteit bestaat uit het op verschillende manieren begeleiden van leerlingen en het aanbieden van verschillende materialen. Zowel in de begeleiding van zwakke als sterke spellers geven 2 van de 6 respondenten andere opdrachten. Bij het werken aan spellingbewustzijn en spellinggeweten bestaat tevens een grote mate aan diversiteit (zie bijlage 4). Het valt op dat de individuele respondenten behoefte aan professionele ondersteuning hebben maar dat zij gezamenlijk over veel kennis en vaardigheden beschikken.

4.2 Focusgroepinterview

Deelvraag 2: Wat is een heldere didactische spellingleerlijn, gerelateerd aan spellinggeweten, die zorgt voor passend spellingonderwijs aan alle leerlingen?

De vragen van het focusgroepinterview met acht groepsleerkrachten en de intern begeleider staan in bijlage 5, de brief voorafgaand aan het focusgroepinterview in bijlage 6. Ik heb het gesprek opgenomen en van daaruit analyses gemaakt. Uit de ruwe data van het focusgroepinterview (bijlage 7) komt onderstaand schema (figuur 6) met tabel (figuur 7) voort. Hiervoor heb ik eerst thema's uit het interview gedestilleerd en deze vervolgens met elkaar in verband gebracht, om tenslotte tot een didactische leerlijn te komen.

Figuur 6 Didactische leerlijn spelling

Figuur 7 Tabel invulling didactische leerlijn (oftewel praktijkmethodiek), vanuit de data van het focusgroep interview

Spellers		gemiddeld	zwak	sterk
Didactiek en methodiek				
Instructie				
	1	korte instructie	spellingstappenplan	compacten
	2	afwisselende instructie	goed luisteren	versnellen
	3	spellingstappenplan (*1)		
	4	zelfde “spellingtaal”: strategieën, regels, termen		
Begeleide inoefening				
	1	signaal-dictee	spellingfouten bespreken	zwakke speller begeleiden
	2	controle-dictee		
	3	5 woorden dictee dagelijks		
	4	visueel-dictee		
	5	partner-dictee		
Zelfstandige verwerking				
	1	te weinig materiaal	veelvuldig opschrijven	verrijken
	2	Montessori materiaal met verwerkingen	multi-sensoriële inprenting (*2)	
	3	Taalzee onvoldoende effectief	“BLOON-methode”	
	4	transfer: stellen, Nieuwsbegrip, thema’s		

Spellers		spellingbewustzijn	spellinggeweten
Didactiek en methodiek			
Instructie			
	1	spellingstappenplan	uitleg belang goed spellen
	2	stappenplan Meichenbaum	wijzen op geschreven taal
Begeleide inoefening			
	1	met leerkracht of leerling spellingfouten bespreken	met leerkracht of leerling spellingfouten bespreken
	2		complimenteren
	3		oplossingsgerichte gesprekken
Zelfstandige verwerking			
	1	uitdagende werkjes	uitdagende werkjes
	2	goed uitziende materialen	goed uitziende materialen
	3		eisen stellen aan netheid werk
	4		op spellingfouten wijzen in al het werk

*1 Spellingstappenplan:

- Spreek het woord uit
- Zeg het woord na
- Klap het woord in klankgroepen of klanken
- Denk na: wat is de moeilijkheid?
- Schrijf het woord op

- Kijk het woord na

*2 Multi-sensoriële inprenting: Hierbij worden woorden op een auditieve, visuele en motorische manier geoefend waardoor de verbinding tussen spraak en spelling bewerkstelligd wordt (Schraven, 2004).

Het is opvallend dat de respondenten in verhouding tot de andere thema's minder kennis hebben over begeleide inoefening bij zwakke spellers en de zelfstandige verwerking bij sterke spellers. Er wordt zowel aan spellinggeweten als –bewustzijn veel waarde gehecht. Voor het werken aan spellinggeweten beschikken de respondenten in verhouding tot spellingbewustzijn over meer kennis. (Terwijl uit fig. 4 (p. 26) blijkt dat er meer professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften bestaan ten aanzien van spellinggeweten dan spellingbewustzijn.)

Om tot een volledige beantwoording van deelvraag 2 te komen zal ik in hoofdstuk 5 mijn data relateren aan theorie.

4.3 Focusgroepinterview en diepte interviews

Deelvraag 3: Hoe kan ik vanuit een didactische leerlijn spelling een praktijkmethodiek, gerelateerd aan spellinggeweten, ontwikkelen met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking?

Focusgroepinterview

Voor de data vanuit het focusgroepinterview verwijs ik naar figuur 7 (p. 30).

Diepte interviews

In deze paragraaf geef ik een samenvatting van de diepte interviews (fig. 8) die ik illustreer met citaten (zie ook bijlage 9, 10, 11). De diepte interviews zijn afgenomen bij twee gemiddelde, zwakke en sterke spellers. De vragen bestaan uit zowel open vragen als schaalvragen. De schaalvragen zijn de vragen naar een mening. Hierbij mag de leerling zichzelf inschalen tussen de 0 en 10:

- 0 super vervelend
- 1 vervelend
- 2 helemaal niet leuk
- 3 niet leuk
- 4 niet zo leuk
- 5 gemiddeld
- 6 beetje leuk
- 7 leuk
- 8 heel leuk
- 9 heel erg leuk
- 10 super leuk

Figuur 8 Samenvatting diepte interviews

	Gemiddelde speller	Zwakke speller	Sterke speller
Mening spelling	-5	-5 en 0	-5 en 0 Citaat (N.G.): “Ik vind spelling niet leuk, ik vind het te makkelijk. Ik ken alle spellingregels al.”
Instructie	-leren door toepassen regel Citaat: “De juf heeft het uitgelegd. En ik heb het al een paar keer gedaan.”	-steun aan verdelen woorden in klankgroepen - idem	-idem -idem
Begeleide inoefening	-mening dictee: 3 en 7	-0 en 7	-0 en 7 Citaat (B.B.): “Ik leer van een dictee dat ik goed naar woorden moet luisteren, dan vergeet ik geen letter”.
Zelfstandige verwerking	-mening spellingdoosjes: 1. Duurt te lang. -mening werkbladen: 5 en 8 -mening Taalzee: 5 en 10. Fantasie is leuk. -9 -meeste leren: door werkbladen en verhaal, vanwege nadenken over woorden	-idem -3 en 4 -5 en 10 -4 en 10 -idem Citaat (C.R.): “De spellingdoosjes vind ik niet leuk. Dan moet je alle kaartjes bij elkaar zoeken en de woordjes lezen en opschrijven, dat duurt veel te lang”.	-4 en 9 -9 -6 en 8 -9 en 10 -idem
Spelling-bewustzijn	-Bij maken van schriftelijk werk: woord nazeggen-in stukjes verdelen-nadenken-opschrijven-controleren. Citaat (R.K.): “Na het opschrijven heb ik geen tijd om na te denken want dan zegt de juf meteen het volgende woord”.	-idem	-idem
Spelling-geweten	-Belangrijk: voor later, om goede brieven te kunnen schrijven en dat anderen het kunnen lezen.	-idem Citaat (L.B): “Als ik dan later moet werken en ik moet een stuk schrijven en mijn baas gaat dat dan lezen..., en als ik dan een spellingfout maak dan weet hij niet wat voor woord daar staat.”	-idem

De data vanuit het focusgroep interview met leerkrachten en de intern begeleider en de data vanuit de diepte interviews geven input voor het ontwikkelen van een praktijkmethodiek. Bij de diepte interviews is het opvallend dat alle leerlingen spelling in het algemeen gemiddeld tot super vervelend vinden. Ten aanzien van de instructie en begeleidde inoefening zijn er overeenkomsten tussen de zwakke en sterke spellers. Ten aanzien van de zelfstandige verwerking zijn de meningen divers. Ten aanzien van het spellingbewustzijn en spellinggeweten komen de meningen overeen. Bij het spellingbewustzijn is het opvallend dat de meeste leerlingen niet alle stappen toepassen.

4.4 Data-interpretatie

De verkregen data geven mij richting voor het ontwikkelen van een spellingdidactiek – en methodiek gerelateerd aan spellinggeweten. De negen respondenten beschikken gezamenlijk over veel kennis maar acht daarvan geven aan behoefte te hebben aan professionele ontwikkeling en ondersteuning. Er is vooral behoefte aan kennis over de instructie, begeleidde inoefening van zwakke spellers, de zelfstandige verwerking bij sterke spellers en het bevorderen van het spellinggeweten. Een didactische spellingleerlijn kan ertoe bijdragen deze hiaten in kennis op te vullen en kan tevens voor eenduidigheid zorgen. Uit de diepte-interviews blijkt geen ontevredenheid over de begeleidde inoefening van zwakke spellers en de zelfstandige verwerking bij sterke spellers. Spellinggeweten blijkt juist bij alle leerlingen aanwezig te zijn. Spellingbewustzijn is in de basis ook aanwezig maar wordt niet bij alle leerlingen goed toegepast. Gemiddelde en sterke spellers laten zien dat zij over spellingbewustzijn beschikken door het verdelen van woorden in klankgroepen.

5. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag beantwoord door de data met de theorie in verband te brengen, in volgorde van de deelvragen. Dit resulteert in conclusies en aanbevelingen.

5.1 Actuele aanpak

Deelvraag 1: Wat is de actuele aanpak voor spellingonderwijs in de praktijk, in didactiek en methodiek?

Uit de didactische en methodische spellingleerlijn 2009 (fig. 1, p. 24) blijkt dat er wekelijks drie spellingcategorieën aangeboden worden, met bijbehorende spellingregels, maar dat aanwijzingen voor instructie en begeleide inoefening ontbreken. Uit de vragenlijst blijkt dat er ten aanzien van de begeleide inoefening de meeste overeenstemming bestaat. Korstanje en Veenstra (2011) beschrijven hoe strategieën de basis van de instructie vormen. Daems en Venstermans (2004) koppelen de te leren strategieën aan de werking van het geheugen. Janson (2011) beschrijft hoe begeleide inoefening in de vorm van dictees vorm gegeven wordt. Hierbij moet het woord eerst zijn gehoord (stap 1), de structuur oftewel klank moet zijn herkend (stap 2) om vervolgens te kunnen opmerken welke aandachtspunten, ezelsbruggetjes of regels met het woord verbonden zijn (stap 3). Er wordt gedifferentieerd naar gemiddelde, zwakke en zeer zwakke spellers maar het ontbreekt aan differentiatie naar sterke spellers. Terwijl sterke spellers zich verder kunnen ontwikkelen door toepassingsopdrachten (Dannenburg et al.). Aandacht voor spellinggeweten en -bewustzijn is in de spellingleerlijn niet opgenomen. Bonset (2010) stelt dat het bij leerlingen die slecht spellen ontbreekt aan spellinggeweten en daardoor ook aan spellingbewustzijn. Volgens Oepkes (2006) gaat spellingbewustzijn vooraf aan spellinggeweten.

Uit documentonderzoek (fig. 2, p. 25) blijkt dat er geen fundamentele spellingleerlijn voorhanden is. Terwijl een didactische en methodische spellingleerlijn de achtergronden en aanpak van het spellingonderwijs beschrijft. Uit wetenschappelijk onderzoek (Bosman, 2004) blijkt dat achterstand in spelling hoofdzakelijk ontstaat doordat onderwijs in spelling tekort schiet.

De conclusie is dat het in de actuele aanpak ontbreekt aan een fundamentele didactische spellingleerlijn voor alle leerlingen en praktijkmethodiek gerelateerd aan spellinggeweten met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking. Uit de vragenlijst (fig. 4, p. 26) blijkt dat er professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften op alle gebieden bestaan met de prioriteit bij instructie (83%) en de begeleiding van zwakke (100 %) en sterke spellers (83%). Bosman (2007) stelt dat er in veel methoden meer

aandacht is voor het *wat* dan voor het *hoe*, terwijl leerkrachtvaardigheden juist van groot belang zijn.

5.2 Didactische spellingleerlijn

Deelvraag 2: Wat is een heldere didactische spellingleerlijn, gerelateerd aan spellinggeweten, die zorgt voor passend spellingonderwijs aan alle leerlingen?

Het schema didactische spellingleerlijn (fig. 6, p. 29) is ontstaan uit de thema's die in het focusgroepinterview, met leerkrachten en een intern begeleider, naar voren kwamen. Mijn literatuuronderzoek bevestigt dit schema.

Om de didactische spellingleerlijn te beschrijven worden in onderstaande tabel (fig. 9a) de data vanuit het focusgroep interview die overeenkomen met het literatuuronderzoek met elkaar in verbinding gebracht en aangevuld met theorieën vanuit het literatuuronderzoek. Een uitgebreide beschrijving van deze leerlijn is te vinden in bijlage 12 (figuur 9b).

Figuur 9a Didactische spellingleerlijn

Didactische spellingleerlijn	Literatuur
spellinggeweten	SLO (1975): noodzaak bewuste omgang taal Oepkes (2006): belang goed spellen
spellingbewustzijn	Bosman en Paffen (2005): controle leerproces Janson (2011): stappenplan spelling Digitale Orhotheek (2014): stappenplan Meichenbaum
instructie	Bosman (2007): vanuit gesproken woord Janson (2011): spellingstappenplan Daems & Venstermans (2004); Huizenga (2010): regels en structuur Janson (2010): fonologisch bewustzijn Daems & Venstermans (2004); Daems (2006); Smits (2011) : geheugen
begeleide inoefening	Janson (2011): verschillende soorten dictees
zelfstandige verwerking	Daems & Venstermans (2004): transfer
zwakke spellers	Daems & Venstermans (2004); Daems (2006): inslijpen Schraven (2004): multi-sensoriële inprenting Bloon-methode (z.d.): "BLOON-methode"
sterke spellers	Dannenburg et al., 2012: toepassingsopdrachten

De conclusie is dat spellinggeweten (Oepkes, 2006) en spellingbewustzijn (Bosman & Paffen, 2005) de basis van het spellingonderwijs vormen. Van daaruit volgt de instructie (Bosman, 2007), gebaseerd op het fonologisch bewustzijn (Janson, 2010), waarbij zowel regels en strategieën (Daems & Venstermans, 2004) als de werking van het geheugen (Daems, 2006) van groot belang zijn. Zwakke spellers zijn gebaat bij inprenting (Daems, 2006) en sterke spellers bij toepassingsopdrachten (Dannenburg et al., 2012).

5.3 Spellingmethodiek

Deelvraag 3: Hoe kan ik vanuit een didactische leerlijn spelling een praktijkmethodiek, gerelateerd aan spellinggeweten, ontwikkelen met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking?

Door de dataverzameling middels het focusgroep interview en de diepte interviews in samenhang te brengen met theorie heb ik een praktijkmethodiek ontwikkeld. Met als resultaat onderstaande tabel spellingmethodiek (fig. 10). In deze tabel wordt per item een voorbeeld gegeven. Deze tabel is een verkorte weergave van de uitgebreide spellingmethodiek; voor de uitgebreide versie verwijs ik naar bijlage 13 (fig.10b).

Figuur 10a Spellingmethodiek

Spellers		Gemiddeld	zwak	sterk
Spelling methodiek	Voorbeeld			
Instructie		modelleren: woorden in structuren verdelen, strategieën (Schraven, 2004; Korstanje & Veenstra, 2011; Dannenburg et al., 2012)	instructiemethode visueel dictee (Daems & Venstermans, 2004)	compacten
Begeleide inoefening		partner dictee (Janson, 2011)	spellingfouten bespreken (Bosman, van Leerdam & van Orden, 1998)	zwakke speller begeleiden
Zelfstandige verwerking		transfer: stellen, Nieuwsbegrip, thema's (Daems & Venstermans, 2004)	extra oefening en herhaling (Dannenburg et al., 2012)	verrijken

Spellers		Spellingbewustzijn	spellinggeweten
Didactiek en methodiek	Voorbeeld		
Instructie		stappenplan zelfcorrectietraining (Bosman & Paffen, 2005)	goed voorbeeldgedrag
Begeleide inoefening		na dictee met kleuren of in 3 kolommen aangeven of leerling denkt dat woord goed of fout is of dat leerling twijfelt (Dannenburg et al., 2012)	complimenteren
Zelfstandige verwerking		uitdagende werkjes	goed uitziende materialen

Bij het ontwikkelen van een praktijkmethodiek met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking zijn een aantal zaken van belang. Bij de instructie is het modelleren (Schraven, 2004; Korstanje & Veenstra, 2011; Dannenburg et al., 2012) een belangrijk principe is. Bij de begeleide inoefening is directe feedback (Bosman, Van Leerdam & Van Orden, 1998) van essentieel belang. Bij de zelfstandige verwerking is aandacht voor de transfer (Daems & Venstermans, 2004) zeer belangrijk. Leerlingen sluiten hierbij aan doordat ze aangeven dat ze het schrijven van verhalen leuk vinden en dat ze hiervan veel leren. Ook het werken op de computer doen de leerlingen graag. Zwakke spellers zijn gebaat bij de instructiemethode visueel dictee, het bespreken van spellingfouten en extra oefening en herhaling. Sterke spelers zijn gebaat bij compacting en verrijking. Bij het werken aan spellingbewustzijn zou een stappenplan zelfcorrectietraining (Bosman & Paffen, 2005) hulp kunnen bieden. Voor zowel het werken aan spellinggeweten als spellingbewustzijn zijn uitdagende werkjes en goed uitziende materialen een stimulans.

5.4 Beantwoording onderzoeksvraag

Welke spellingdidactiek en -methodiek gerelateerd aan spellinggeweten kan ik ontwikkelen voor alle leerlingen van de combinatiegroepen 3/4/5?

De theoretische inzichten en praktijkverkenningen hebben geleid tot een didactische spellingleerlijn; deze bestaat uit een schematische weergave (fig.6, p. 29) en een beschrijving (fig. 9a, p. 35). Deze didactische leerlijn is een bevestiging van wat er eerder uit dit onderzoek gebleken is, zie hiervoor de conclusie van 5.2. De didactische spellingleerlijn is vertaald naar een spellingmethodiek (fig. 10a, p. 36), zoals weergegeven in de laatste alinea van 5.3.

5.5 Aanbevelingen

Spellingdidactiek en -methodiek

Dit onderzoek heeft een aanzet gegeven voor een didactische spellingleerlijn die verdere uitwerking en implementatie behoeft. Dit onderzoek heeft tevens een aanzet gegeven voor een praktijkmethodiek ten aanzien van gemiddelde, zwakke en sterke spellers. Ook de praktijkmethodiek behoeft nadere uitwerking en implementatie.

Invoering spellingmethodiek

Om de spellingmethodiek in de praktijk in te voeren is het zinvol wanneer de leerkrachten bespreken wat ze uit de methodiek willen invoeren, op welke manier en in welke volgorde. Het zijn namelijk de leerkrachten die de methodiek in praktijk mogen brengen. Omdat de instructie de basis vormt van de methodiek raad ik aan om hiermee te beginnen. Om deze methodiek te borgen adviseer ik om hierover regelmatig van gedachten te wisselen in bouwvergaderingen. Uit dit onderzoek is gebleken dat de leerkrachten gezamenlijk over veel kennis en vaardigheden beschikken en in staat zijn om samen kennis te construeren. Deze informatie zou vervolgens terug gekoppeld kunnen worden naar de werkgroep taal/spelling. De werkgroep zou het proces van invoering kunnen bewaken en nagaan wat er nodig is. Een volgende taak van de werkgroep spelling zou kunnen zijn om te onderzoeken of er behoefte is aan een vernieuwde methodiek voor de groepen 6/7/8 en de groepen 1/2.

Professionalisering

Om ervoor te zorgen dat de praktijkmethodiek de gewenste resultaten oplevert adviseer ik professionalisering van de leerkrachten uit de combinatiegroepen 3/4/5. Uit wetenschappelijk onderzoek (Bosman, 2004) blijkt namelijk dat achterstand in spelling hoofdzakelijk ontstaat doordat onderwijs in spelling tekort schiet. Hierbij gaat het vooral om de kwaliteit van de instructie. Bosman (2007) beschrijft dat leerkrachtvaardigheden van groot belang zijn. Ik stel scholing voor, met name op de volgende thema's: instructie en begeleiding van zwakke en sterke spellers, begeleidde inoefening bij alle spellers en het werken aan spellingbewustzijn.

Monitoring en evaluatie

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is het verhogen van de spellingprestaties. Daarvoor beveel ik monitoring, het voeren van opbrengstgerichte gesprekken en systematisch onderzoek aan met een scherper onderscheid tussen zwakke en sterke spellers.

6. Evaluatie en reflectie

In dit laatste hoofdstuk reflecteer ik op het schrijven van dit PGO, mijn leerproces en de relatie met de ontwikkelde competenties en basisdimensies uit het “competentieprofiel inclusief bekwaam” (De Bruïne, Claasen, Schuman, Siemons & Van Velthooven, 2009). Dit resulteert in een beschrijving van mijn kennis, vaardigheden en houding als aankomend master SEN. De reflectie omvat vijf dimensies: de beschrijvende, technische, biografische, meta en kritische reflectie. Deze dimensies zijn in het gehele stuk verweven. Voor de duidelijkheid heb ik alle dimensies van reflectie één keer tussen haakjes genoemd.

Leerproces

Door het schrijven van dit PGO heb ik mijn leerstijl en valkuilen ontdekt (meta-reflectie). Hierdoor ben ik in staat om mijn denken en handelen te sturen. Ik heb tevens geleerd om helder te schrijven door onder andere begrippen te definiëren. In mijn werkomgeving vertaalt zich dit doordat ik mensen regelmatig bevraag op de bedoeling van een bepaald begrip. Ik heb geleerd verbindingen te leggen tussen de theorieën onderling, de praktijk en theorie en deze in relatie met mezelf te brengen. Critical friends hebben mij vooral geholpen met tot de essentie komen en helder, zakelijk schrijven.

Competenties

Tijdens dit PGO heb ik aan verschillende competenties (technische reflectie) gewerkt. De vakinhoudelijke en didactische competentie zijn in het gehele PGO verweven. De interpersoonlijke competentie in de omgang met leerlingen is tot uiting gekomen in de diepte interviews. Hierbij heb ik laten zien dat ik me afstem op leerlingen en open sta voor hun inbreng. De samenwerking met collega's is gestalte gegeven door de collega's vanaf het begin te betrekken bij het onderzoek. In het focusgroep interview zijn ze nauw betrokken geweest bij het tot stand komen van een spellingdidactiek en –methodiek. De competentie in professionele ontwikkeling door reflectie en onderzoek is tijdens het gehele proces van het PGO aan de orde geweest.

Ontwikkeling tot master SEN

Uiteindelijk ben ik een leerkracht geworden die nadenkt en actief bezig is met het verbeteren van onderwijs; die door denken, beslissen, doen en reflectie (Kaldeway, 2005) haar handelen verandert en veranderingen in gang kan zetten (technische reflectie). De reflectief onderzoekende houding, zoals deze door opleiding Master SEN wordt benoemd en gestimuleerd, vormt hierbij de rode draad. Ik besef dat mijn kennis en aannames in interactie met de omgeving voortdurend aan verandering onderhevig zijn. Dit leidt tot diepgang in kennistoepassing en –ontwikkeling (De Bruïne et al., 2009). Ik ben dichterbij mijn drijfveren voor het onderwijs gekomen waardoor mijn passie naar boven

gekomen is (biografische reflectie). Dit betekent voor mij dat ik iets wil betekenen voor kinderen en volwassenen, ze begeleiden in hun ontwikkeling, hen helpen het beste uit zichzelf te halen en tegelijkertijd dicht bij zichzelf laten blijven. Door het opdoen van kennis en deze te relateren aan mijn praktijk en mezelf ben ik een zelfverzekerder mens en leerkracht geworden, met een stevige professionele beroepshouding en kwaliteiten (de Bruïne et al., 2009). Mijn visie op inclusie en diversiteit komt overeen met de visie van Schuman (2013). Hierbij is iedereen welkom, diversiteit is vanzelfsprekend en verschillen worden als een verrijking gewaardeerd. Ik ben mij bewust geworden van mijn normatieve professionaliteit oftewel van de meergelaagdheid in mezelf. Deze meergelaagdheid bestaat uit kennis, vaardigheden, overtuigingen, waarden, identiteit en drijfveren (Bateson, 1972). Ik ben mij tevens bewust geworden van mijn authentiek functioneren; mijn “binnen en buiten” zijn met elkaar in overeenstemming (Palmer, 2005).

Beschrijvende reflectie

Tijdens het schrijven van hoofdstuk 1 was het een uitdaging om de onderzoeksvraag en deelvragen te vervolmaken. In de leercyclus van Kolb (Kaldewey, 2005) bleef ik lang bij de leerstijl denken. Totdat ik me een feedback op mijn leerproces herinnerde: “stoppen met denken en doen”. Ik nam de meta-positie in en kwam door de formulering van mijn gewenste opbrengsten tot de vervolmaking van de onderzoeksvraag en deelvragen.

In hoofdstuk 2 werd ik geboeid door de theorie. De begrippen spellinggeweten en spellingbewustzijn werden mij steeds duidelijker. De theorieën over spellen vanuit het geheugen en/of vanuit regels en structuur maakten mij nieuwsgierig. Door verbinding te maken tussen de verschillende theorieën werd hij mij steeds helderder waar ik met de theoretische oriëntaties naar toe wilde.

In hoofdstuk 3 heb ik het onderzoek ontworpen door de leercyclus van Kolb (Kaldewey, 2005) te doorlopen. Volgens de leerstijl denken heb ik me eerst georiënteerd op de bedoeling, volgens de leerstijl beslissen heb ik vervolgens een structuur voor het hoofdstuk opgezet, volgens de leerstijl doen ben ik gaan schrijven en volgens de leerstijl dromen ben ik gaan reflecteren, eerst zonder en later met critical friends. Hoofdstuk 3 heeft mij een helder beeld opgeleverd van mijn onderzoeksmethoden en de kwaliteitscriteria waaraan deze dienen te voldoen.

Hoofdstuk 4 gaf mij inzicht in wat de kern van mijn onderzoek en gedegen spellingonderwijs is. Door het koppelen van de theorie aan de praktijk begon de theorie voor mij steeds inzichtelijker te worden. Het schema didactische leerlijn (fig. 6, p. 30) illustreert dit. Dit schema maakte mij duidelijk hoe de concepten zich tot elkaar verhouden. Wat mij opviel bij het verzamelen van de data was dat leerkrachten samen veel kennis in huis hebben en kunnen construeren, maar dat het individuele leerkrachten op onderdelen aan kennis ontbreekt (kritische

reflectie). Bij de leerlingen verraste het mij dat zijn soms andere ideeën hebben over wat een leuke en zinvolle werkvorm is dan leerkrachten verwachtten.

Het trekken van conclusies in hoofdstuk 5, door het verbinden van de data, onderzoeksvraag en theorie, vond ik een uitdaging. Door het innemen van de meta-positie en het herhaaldelijk maken van de triade (verbinden van theorie, praktijk en mezelf) kwam ik tot de beantwoording van de deelvragen en de onderzoeksvraag. De slotzinnen aan het einde van elke paragraaf van hoofdstuk 2, die betekenis hebben gegeven aan de theorie voor mijn onderzoek, hebben mij geholpen bij het verbinden van de data met de theorie.

Ik ben erg benieuwd of de spellingmethodiek in praktijk gebracht gaat worden. De wil moet er zijn, de noodzaak moet ingezien worden, ondersteuning vanuit de directie is belangrijk en monitoring. Als lid van de taal/spelling werkgroep kan ik hier zeker een bijdrage aan leveren en als “change agent” fungeren. In de toekomst zou ik de ontwikkelde methodiek ook graag zelf willen toepassen om uit te vinden of deze het gewenste effect hebben.

Literatuurlijst

- Andriessen, D., Delnooz, P., Onstenk, J., Peij, S. & Smeijsters, H. (2010). Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor het hbo. *HBO raad vereniging van hogescholen*.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind*. San Francisco: Chandler Publications.
- Berg, M. van den & Herijgers, C. (2012). *Tips voor betere spellingresultaten*. Den Haag: PO-Raad/Projectbureau Kwaliteit.
- Bloon-methode*. (z.d.). Geraadpleegd op 26 maart 2014, <http://www.bloon-methode.nl/bloon1/R2help.php>
- Bonset, H. (2010). Spelling in het onderwijs: hoe staat het ermee, en hoe kan het beter? *Levende Talen Tijdschrift*, 11 (3), 3-17.
- Bonset, H. & Hoogeveen, M. (2009). *Spelling in het basisonderwijs. Een inventarisatie van empirisch onderzoek*. Enschede: SLO.
- Bosman, A., M., T. (2004). Spellingvaardigheid en leren spellen . In A. Vyt (Ed.) *Jaarboek Ontwikkelingspsychologie, orthopedagogiek en kinderpsychiatrie* (pp. 155-188). Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Bosman, A.M.T. (2007). Zo leer je kinderen lezen en spellen. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 46, 451-465.
- Bosman, A. M.T., Hasselman, F., Kieboom, P.M. & Verhoeven, L.T.W. (2004). Leesinterventies verbeteren de leesprestaties en spellinginterventies verbeteren de spellingprestaties bij kinderen met lees- en spellingproblemen. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 43, 250-258.
- Bosman, A.M.T., Hell, H.G. van & Willemsen, M. (2002). Leren spellen en niet vergeten correct te spellen. Het succes van de zelfcorrectietraining. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 10(1), 22-25.
- Bosman, A. M. T., Paffen, R. (2005). Spellingbewustzijn kan met een korte training gestimuleerd worden. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 44, 388-397.
- Bosman, A.M.T., Leerdam, M. van & Orden, G.C. van (1998). The ecology of spelling instruction: Effective training in first grade. In Reitsma, P. & Verhoeven, L. (Eds), *Problems and interventions in literacy development* (pp. 307-320). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Bruïne, E. de, Claasen, W., Schuman, H., Siemons, H. & Velthooven, B. van (2009). *Inclusief Bekwaam. Generiek competentieprofiel inclusief onderwijs. LEOZ Deelproject 4*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Daems, F. (2006). Beter (leren) spellen in 2005? *Vonk* 35 (3).

Daems, F. & Venstermans, T. (2004). Spellingonderwijs: spellen om te schrijven en gelezen te worden. In Daems, F., Branden, K. van den & Verschaffel, L. (red.) *Taalverwerven op school. Taaldidactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair*. Leuven/Voorburg: Acco.

Dannenburg, W., Horst, M. ter, Meer, K. van der, Osch, Y. van, Peeters, G., Waard, J. de. (2012). *Methode Taal Actief vierde editie*. 's-Hertogenbosch: Malmberg.

Digitale Orthotheek. (2014). Geraadpleegd op 20 maart 2014, <https://sites.google.com/site/digitaleorthotheek/meichenbaum>

Doorn, M. van & Eijk, C. van (2013). *Schoolondernemingsplan*. Geraadpleegd op 21 februari 2014, <http://www.montessorischoolbreda.nl/>

Doorn, M. van & Eijk, C. van (2013). *Schoolgids*. Geraadpleegd op 25 februari 2014, <http://www.montessorischoolbreda.nl/>

Dongen, D. van & Mommers, . M.J.C. (1986). *Zorgverbreding bij het leren lezen*. Tilburg: Zwijzen.

Encyclo. (2007). Geraadpleegd op 18 oktober 2013, <http://www.encyclo.nl/begrip/methodiek>

Encyclo (2007). Geraadpleegd op 18 oktober 2013, <http://www.encyclo.nl/begrip/didactiek>

Hoek, J. (2010). *Strategisch lezen en spellen*. Nieuwerkerk aan den IJssel: Gelling Publishing.

Huizenga, H. (1991). *Spellingdidactiek voor de basisschool*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Huizenga, H. (2010). *Taal & Didactiek Spelling*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Janson, D. (2011). Opbrengstgerichte spellinglessen. Een andere aanpak. *JSW*, 2011 (6).

Kaldeway, J. (2005). David Kolb: manieren van leren in verschillende disciplines. *Onderzoek van Onderwijs*, 25-28.

Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W. (2010). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.

Korstanje, M. & Veenstra, T. (2011). Doelgerichte instructie. Betere spellingresultaten. *JSW*, 2011 (6).

Lange, R., de, Schuman, J. & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. (1975). Geraadpleegd op 18 december 2013,

<http://www.slo.nl/primair/leergebieden/ned/taalsite/lexicon/00730/>

Oepkes, H. (2006). Spellingbewustzijn en spellinggeweten als doelen van het spellingonderwijs. *JSW*, 91 (11).

Onderwijsinspectie. (2011). *Rapport Periodiek Kwaliteitsonderzoek*.

Geraadpleegd op 2 september 2013,

<https://www.google.nl/#q=inspectierapport>

Palmer, J. (2005). *Leraar met hart en ziel. Over persoonlijke en professionele groei*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Rijksoverheid. (z.d.). Geraadpleegd op 10 februari 2014,

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/volwassenenonderwijs/vraag-en-antwoord/wat-is-analfabetisme-en-wat-is-laaggeletterdheid.html>

Schraven, J.L.M. (2004). *Zo leer je kinderen lezen en spellen* (Handleiding methodiek). Zutphen: Stichting TGM/www.zoLeerJekinderenLezenEnSpellen.nl.

Smits, A. (2011). Retentietraining, als spelling niet lukt toch spelling leren. Enschede: Opleidingen Speciale Onderwijszorg Windesheim.

Schuman, H. (2013). Passend onderwijs vanuit een internationaal perspectief. In *Groot, E. de ed. Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*. Themanummer Passend Onderwijs, 52, 3-4, 2013 (p. 156-171). Antwerpen: Garant.

123test . (2000). Geraadpleegd op 29 september 2012,

<http://www.123test.nl/leerstijl/id=cb20741c4e83017cb>

Bijlage 1

Vragenlijst over de actuele spellingmethodiek voor de middenbouw

Deze vragenlijst bestaat uit drie delen waarbij de eerste twee delen bestaan uit gesloten vragen en het derde deel uit open vragen.

Veel succes en alvast hartelijk bedankt!

Deel 1: instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking en spellingregels.

Graag één antwoordmogelijkheid vet maken.

Mate van tevredenheid

1. Ik ben tevreden over de manier waarop ik spellinginstructie geef.
 - ☐ Helemaal niet mee eens
 - ☐ Niet mee eens
 - ☐ Mee eens
 - ☐ Helemaal mee eens

2. Ik ben tevreden over de manier waarop ik begeleide inoefening (werkvormen waarbij de leerkracht begeleidt) vorm geef.
 - ☐ Helemaal niet mee eens
 - ☐ Niet mee eens
 - ☐ Mee eens
 - ☐ Helemaal mee eens

3. Ik ben tevreden over de opdrachten waarmee de kinderen de leerstof zelfstandig verwerken.
 - ☐ Helemaal niet mee eens
 - ☐ Niet mee eens
 - ☐ Mee eens
 - ☐ Helemaal mee eens

Spellingregels

4. Ik weet hoe ik de spellingregels naar de kinderen toe kan uitleggen.

- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

5. Ik heb de spellingregels helder en overzichtelijk voor mezelf.

- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

6. Er is een doorlopende leerlijn spellingregels door de hele school.

- ☐ Helemaal niet mee eens
- ☐ Niet mee eens
- ☐ Mee eens
- ☐ Helemaal mee eens

Deel 2: instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking.**Graag één of meerdere antwoordmogelijkheden vet maken.***Instructie*

7. Op welke manier begin jij je spellinginstructie?

- ☐ Ik ga uit van de bordwoordjes.
- ☐ Ik ga uit van het gesproken woord.
- ☐ Anders, namelijk:

8. Welke spellingstrategieën hanteer je?

- ☐ Fonologische strategie oftewel luisterstrategie
- ☐ Woordbeeldstrategie oftewel weetstrategie
- ☐ Analogiestrategie oftewel net-zoals strategie
- ☐ Regelstrategie
- ☐ Anders, namelijk:

Begeleide inoefening

9. Op welke manieren zet je dictees als werkvorm in?

- ☐ Klassikaal: % van de tijd
- ☐ In duo's: % van de tijd
- ☐ Zelfdictee: % van de tijd
- ☐ Anders, % van de tijd, namelijk

Zelfstandige verwerking

10. Op welke manier verwerken de kinderen zelfstandig de leerstof?

- ☐ Met behulp van de Montessori materialen
- ☐ Met behulp van de werkbladen van de school taal/spelling website
- ☐ Met behulp van het computerprogramma Taalzee
- ☐ Anders, namelijk

Deel 3: instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking, zwakke en sterke spellers, spellingbewustzijn en spellinggeweten.

Dit deel bestaat uit open vragen.

Instructie

11. Hoe ziet jouw spellinginstructie eruit oftewel welke stappen pas jij toe in je spellinginstructie? (Je kunt hierbij bijv. denken aan stap 1 – bordwoordje opnoemen, stap 2 – vertellen wat de moeilijkheid is etc.)

12. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van instructie? Zo ja, welke?

Begeleide inoefening

13. Welke manieren van begeleide inoefening pas je toe in je groep? (Je kunt hierbij bijv. denken aan dictees, samen maken van een werkblad etc.)

14. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van begeleide inoefening? Zo ja, welke?

Zelfstandige verwerking

15. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van zelfstandige verwerking? Zo ja, welke?

Zwakke spellers

16.Op welke wijze onderken jij zwakke spellers?

17.Waardoor kenmerken zwakke spellers zich volgens jou?

18.Welke materialen zet je in voor zwakke spellers?

19.Geef je zwakke spellers andere opdrachten? Zo ja, welke?

20.Op welke manieren begeleid je zwakke spellers?

21.Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien

van de begeleiding van zwakke spellers? Zo ja, welke?

Sterke spellers

22.Op welke wijze onderken jij sterke spellers?

23.Waardoor kenmerken sterke spellers zich volgens jou?

24.Welke materialen zet je in voor sterke spellers?

25.Geef je sterke spellers andere opdrachten? Zo ja, welke?

26.Op welke manieren begeleid je sterke spellers?

27. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van de begeleiding van sterke spellers? Zo ja, welke?

Spellingbewustzijn

Spellingbewustzijn gaat over de attitude tijdens het proces van het spellen. Het is het vermogen om te kunnen nadenken over hoe je een woord spelt en dit woord achteraf te controleren.

28. Ben je je bewust van spellingbewustzijn bij kinderen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

29. Zo ja, op welke manieren werk je aan de attitude om bewust te spellen?

30. Leer je de kinderen hun spelling achteraf te controleren?
Zo ja, hoe doe je dat dan?

31. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van spellingbewustzijn? Zo ja, welke?

Spellinggeweten

Spellinggeweten gaat over de wil om foutloos te leren spellen. Het spellinggeweten kun je omschrijven als spellingmotivatie.

32. Ben je je bewust van spellinggeweten bij kinderen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

33. Zo ja, op welke manieren stimuleer je de kinderen om foutloos te *willen* spellen?

34. Heb je professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften ten aanzien van spellinggeweten? Zo ja, welke?

Ruimte voor opmerkingen

35. Zijn er nog dingen die je niet kwijt kon en die je wilt toevoegen? Graag op de regels hieronder.

Hartelijk dank voor je medewerking!

Bijlage 2**Begeleidende brief bij vragenlijst van Marieke****Wat willen we op het gebied van ons spellingonderwijs behouden en wat willen we verbeteren?**

Voor mijn onderzoek naar een vernieuwde spellingdidactiek en –methodiek voor de groepen 3/4/5 vraag ik jullie om deze vragenlijst in te vullen. Vanaf donderdag 13 maart ligt de lijst ook in je postvak. Je kunt kiezen of je de vragenlijst digitaal of op papier invult.

Om de startsituatie van mijn onderzoek te bepalen wil ik graag te weten komen hoe jullie het spellingonderwijs vorm geven. Aan de hand van de uitkomsten van de vragenlijsten wil ik vervolgens in twee groepen, door middel van een focusgroepinterview, met jullie bespreken welke aspecten we van de huidige methodiek willen behouden en wat we willen veranderen.

In de vragenlijst komen de volgende items aan de orde: instructie, begeleidde inoefening, zelfstandige verwerking, onderwijs aan sterke en zwakke spellers, spellingbewustzijn en spellinggeweten. Ik licht de begrippen begeleidde inoefening, spellingbewustzijn en spellinggeweten in de vragenlijst toe.

De uitkomsten van de vragenlijsten zullen anoniem en vertrouwelijk behandeld worden. Ik zal deze uitkomsten uiterlijk twee weken na het inleveren van de vragenlijst via de mail aan jullie verspreiden. In de focusgroepinterviews op dinsdag 1 april en donderdag 3 april, van 15.30 tot ongeveer 16.15 uur, zal ik de uitkomsten mondeling toelichten.

De vragenlijst bestaat uit drie delen. Deel 1 bestaat uit vragen waarbij je één antwoordmogelijkheid mag vet maken. Deel 2 bestaat uit vragen waarbij je één of meerdere antwoordmogelijkheden vet mag maken. Deel 3 bestaat uit open vragen. Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 20 tot 30 minuten in beslag nemen.

Ik verzoek jullie vriendelijk om de vragenlijst binnen een week, voor woensdag 19 maart, bij me in te inleveren (digitaal of in mijn postvak). Dan heb ik voldoende tijd om de gegevens te verwerken en het focusgroepinterview voor te bereiden.

Alvast hartelijk bedankt voor jullie medewerking!

Groeten, Marieke

Bijlage 3*Deel 2: instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking.*

vragen	antwoordmogelijkheden	aantal antwoorden
1.Begin spellinginstructie	-bordwoordjes -gesproken woord -anders, n.l.:	-2 -2 -betekenis woorden
2. Spelling-strategieën	-fonologische -woordbeeld -analogie -regel -anders, n.l.:	-5 -5 -4 -6 -gewoontestrategie
3. Dictees	-klassikaal -in duo's -zelfdictee -anders, n.l.:	-6 (waarvan 5 100% van de tijd en 1 50%) -1 (50% van de tijd) -0 -1: zelfdictee invoeren om woordbeelden op te bouwen
4. Zelfstandige verwerking	-Montessori materialen -werkbladen van de schoolwebsite -Taalzee -anders, n.l.:	-4 -6 -6 -werkbladen Taal Actief stellen; letten op aangeboden categorieën -in tweetallen werk bespreken -met bordwoordjes galgje of kruiswoordpuzzels -zwakke spellers: computerprogramma Bloon

Bijlage 4

Deel 3: instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking, zwakke en sterke spellers, spellingbewustzijn en spellinggeweten.

De respondenten hebben met betrekking tot bovengenoemde thema's de volgende professionele ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften:

Ontwikkel- en ondersteuningsbehoeften	ja	nee	Welke
Instructie	5	1	- meer handvatten - allemaal zelfde termen - leerstijlen - hardnekkige spellingproblemen - dyslectische en spellingsterke leerlingen
Begeleide inoefening	4	1	- tips/handvatten - zwakke/sterke spellers
Zelfstandige verwerking	1	4	- welke eisen?
Begeleiding zwakke spellers	6		- tips/handvatten - hoe instructie? - klassenmanagement - materialen
Begeleiding sterke spellers	5	1	- tips/handvatten - hoe uitdagen? - compacten? - uitdagende materialen
Spellingbewustzijn	2	3	- tips/handvatten
Spellinggeweten	4	1	- tips/handvatten

Overzicht antwoorden op de open vragen

Instructie

1. Hoe ziet jouw spellinginstructie eruit oftewel welke stappen pas jij toe in je spellinginstructie? (Je kunt hierbij bijv. denken aan stap 1 – bordwoordje opnoemen, stap 2 – vertellen wat de moeilijkheid is etc.)

De leerkrachten passen enkele of meerdere stappen toe:

- bordwoorden opschrijven of woorden uitspreken
- woorden in klanken of klankgroepen verdelen, zowel auditief als visueel (1 leerkracht)

- korte en lange klanken visueel maken door ze aan een kleur te koppelen (1 leerkracht)
- groepsgewijs of in tweetallen vaststellen wat de moeilijkheid is
- spellingprobleem uitleggen
- voorbeelden erbij bedenken
- moeilijke woorden bespreken
- zinnen bedenken met woord erin
- 1 leerkracht bespreekt na het uitleggen van de spellingregel de betekenis van woorden door waar mogelijk in te gaan op de herkomst van het woord (dus vaak de reden van de spellingwijze).

Begeleide inoefening

2. Welke manieren van begeleide inoefening pas je toe in je groep? (Je kunt hierbij bijv. denken aan dictees, samen maken van een werkblad etc.)

- hulp bij maken van werkbladen
- hulp bij het werken met Montessorimateriaal
- hulp bij werken aan Taalzee
- verbeteren spelling in schriftelijk werk
- klassikale energizers (minimaal 2x per week)
- dictees
- sommige kinderen “blonen” i.p.v. overschrijven van woordjes (www.bloon.nl)
- woorden verzamelen van dezelfde categorie
- verhalen schrijven met verplichte woorden van een bepaalde categorie
- al het werk corrigeren en bespreken op de aangeleerde categorie
- bewustwording dat spellen niet gelijk is aan een dictee, maar aan het geschreven woord

Zwakke spellers

3. Op welke wijze onderken jij zwakke spellers?

- spelling analyseren in schriftelijk werk
- Cito toetsen
- Signaaldictee

4. Waardoor kenmerken zich zwakke spellers zich volgens jou?

- onachtzaamheid/chaotische spellers (vergeten bijv. letters)
- denken sneller dan ze kunnen schrijven
- regelvastheid en toepassen op verkeerde plaats/ door elkaar halen van categorieën
- zwak woordbeeld/woorden beklijven niet
- soms onvoldoende geautomatiseerde letterkennis
- soms niet het verschil horen in klanken (v/f, s/z, d/t)

- soms niet het verschil in letters zien (b/d, p/q etc.)
- onvoldoende overzicht in toepassen strategie
- hardnekkige fouten
- te hoog tempo van één categorie per week
- gespannen bij maken van spellingopgave

5. Welke materialen zet je in voor zwakke spellers?

- werkbladen
- spellingdoosjes
- materiaal “woordwijs”
- woordlijsten
- Taalzee
- spellingstappenplan in schrift plakken
- letters kleien
- met “bloon” woordbeelden opslaan
- extra dictees
- spelling in de lift
- verhalen schrijven

6. Geef je zwakke spellers andere opdrachten? Zo ja, welke?

Nee: 4

Ja: 2

- Opdrachten passend bij interesse en leerstrategie
- Woorden opzoeken op een gekopieerd blad en deze kleuren
- Samen werk bespreken en verbeteren
- Beelddenkers: woord netjes doorkrassen en leerkracht schrijft het goede woord voor.

7. Op welke manieren begeleid je zwakke spellers?

- Verlengde instructie
- Veel positieve feedback
- Individuele lesjes/meer tijd
- Afstemmen op onderwijsbehoefte
- Herhaling regels
- Zelf laten nadenken en verwoorden
- Visuele inprenting

Sterke spellers

8. Op welke wijze onderken jij sterke spellers?

- Tijdens spontaan spellen en in dagelijks werk weinig fouten schrijven
- Dictees

- Cito scores

9. Waardoor kenmerken sterke spellers zich volgens jou?

- Niet nadenken over spelling; intuïtieve vaardigheid (vormen snel een woordbeeld)
- Passen regels ook tijdens dagelijks werk goed toe
- Snel doorzien van moeilijkheid in een woord
- Zijn snel klaar met spellingwerk
- Zijn verbaal sterk
- Grote woordenschat
- Maken goede zinnen

10. Welke materialen zet je in voor sterke spellers?

- Dictee
- Taaldoosjes van Montessori
- Rekkenwerkjes van Montessori (open en gesloten lettergrepen)
- Werkbladen van een hoger niveau
- Taalzee

11. Geef je sterke spellers andere opdrachten? Zo ja, welke?

Nee: 2

Ja: 4

- Verhalen schrijven en achteraf woorden met spellingfouten omcirkelen, ook van de categorieën die nog niet aangeboden zijn
- Verhalen schrijven en daarbij letten op bepaalde categorieën
- Muurkranten van bepaald thema
- Kruiswoordpuzzels laten maken

12. Op welke manieren begeleid je sterke spellers?

- Verkorte instructie
- Hulp bieden tijdens extra opdrachten
- Vooral door het wijzen op spelfouten
- Nog te weinig
- Laat het kind uitleggen waarom het woord op die manier geschreven moet worden
- Stel retorische vragen: wat nou als dit en dit was, hoe zou het dan geschreven moeten worden?

Spellingbewustzijn

13. Ben je je bewust van spellingbewustzijn bij kinderen?

Ja: 5

Nee: 1

14. Zo ja, op welke manieren werk je aan de attitude om bewust te spellen?

- De kinderen hardop laten redeneren tijdens de instructie
- De kinderen de moeilijkheid in woorden laten zoeken
- Spellingstappenplan hardop te verwoorden en te modelleren
- In de individuele begeleiding
- Elkaars werk nakijken en bespreken
- De kinderen ook in hun dagelijks werk op hun spelling wijzen
- Kinderen hun werk te laten controleren op fouten
- Als ik een kind wijs op een fout ga ik met ze de stappen na: wat hoor je? Is dat een korte of een lange klank? Welke regel hoort daarbij?

15. Leer je de kinderen hun spelling achteraf te controleren? Zo ja, hoe doe je dat dan?

Nee: 1

Ja: 5

- Na een dictee aangeven dat de kinderen de woorden moeten nakijken
- Na correctie moeten de kinderen fouten zelfstandig verbeteren of een lesje vragen
- Dictee begint met de zijn: luisteren-denken-schrijven-nakijken
- Visueel stappenplan van Meichenbaum (hangt in de klas) waarbij de laatste stap voor ieder werk is: Ik kijk mijn werk na. Moet ik wat verbeteren?

Spellinggeweten

16. Ben je je bewust van spellinggeweten bij kinderen? Zo ja, op welke manieren stimuleer je de kinderen om foutloos te willen spellen?

Nee: 1

Ja: 4

- Door regelmatig te benadrukken wat het belang is van goed spellen en welke indruk spelfouten maken (zowel individueel als klassikaal)
- Woorden van aangeboden categorie opzoeken in geschreven taal om je heen.
- Dat doe ik door ze de mogelijkheid te geven werk te verbeteren. Nadruk ligt daarbij op dat fouten maken mag en dat je daar van leert.
- Ik wijs de kinderen die daar laconiek over doen meestal op door een tekeningetje bij te maken met een vraagteken. Bijv. Ik zag kammelen door de straat lopen

Ruimte voor opmerkingen

17. Zijn er nog dingen die je niet kwijt kon en die je wilt toevoegen?

- Meer aantrekkelijke verwerkingsopdrachten
- Af en toe “spelling” als agendapunt op de bouwvergadering; ideeën uitwisselen, leren van elkaar
- Manier van aanbieden van spelling die voor meerdere leerstijlen geschikt zijn.
- Ik hoop dat je je ook verdiept in Spelling Per Persoon ontwikkeld door Montessorischool 't Ronde. Hierbij kan het kind op eigen niveau door de spellingscategorieën heen werken.

Bijlage 5**Vragen focusgroepinterview****1. Tevredenheid**

Ik vat de uitslag van de tevredenheid t.a.v. instructie, begeleide inoefening en zelfstandige verwerking kort samen.

2. Instructie

- a. Korte samenvatting actuele situatie.
- b. Korte samenvatting ondersteuningsbehoeften n.a.v. de vragenlijst.
- c. Hoe willen wij de instructie in didactiek en methodiek vorm geven? Wat werkt?

3. Begeleide inoefening

Zie instructie

4. Zelfstandig verwerking

Zie instructie

5. Zwakke spellers

- a. Definitie respondenten + literatuur.
- b. Korte samenvatting ondersteuningsbehoeften n.a.v. de vragenlijst.
- c. Hoe willen en kunnen wij zwakke spellers begeleiden? Wat werkt?

6. Sterke spellers

Zie zwakke spellers

7. Spellingbewustzijn

- a. Definitie vanuit de literatuur.
- b. Korte samenvatting ondersteuningsbehoeften n.a.v. de vragenlijst.
- c. Hoe willen en kunnen wij met de kinderen werken aan spellingbewustzijn?
Wat werkt?

8. Spellinggeweten

Zie spellingbewustzijn.

9. Wat verder ter tafel komt

Bijlage 6**Brief voorafgaande aan focusgroepinterview****Welke praktijkmethodiek, gerelateerd aan spellingbewustzijn en spellinggeweten, kunnen we ontwikkelen met de fasen: instructie – begeleide inoefening – zelfstandige verwerking?**

Hierover wil ik graag met jullie van gedachten wisselen. Zodat ik met jullie input een spellingdidactiek en -methodiek kan ontwikkelen die voor een balans zorgt tussen wat wenselijk en haalbaar is in een combinatiegroep 3/4/5. Ik nodig jullie uit om je eigen mening te geven, naar elkaars ervaringen en meningen te luisteren en samen van gedachten te wisselen over een passende spellingdidactiek en -methodiek.

De thema's en uitslagen van de vragenlijst zullen het uitgangspunt voor dit gesprek vormen. Ik wil met jullie komen tot een heldere didactische spellingleerlijn en een praktijkmethodiek. Onder een didactische leerlijn versta ik een theoretische achtergrond waarin de manier beschreven wordt waarop spelling onderwezen wordt en het waarom. Onder een praktijkmethodiek versta ik een instructiewijzer en manieren waarop begeleide inoefening en zelfstandige verwerking vorm gegeven worden.

De resultaten van de focusgroepinterviews zullen anoniem verwerkt worden. De uitslagen zullen twee weken na de interviews aan jullie verstuurd worden. Ik nodig één of meerder deelnemers uit om twee weken na het interview mee te werken aan een membercheck. Dit houdt in dat we samen kijken of ik de resultaten juist geïnterpreteerd heb.

Mochten er nog vragen zijn dan hoor ik deze graag. Ik kijk er naar uit om jullie meningen op dinsdag 1 april en donderdag 3 april te horen.

Groeten van Marieke

Bijlage 7**Uitwerking antwoorden op de vragen van het focusgroepinterview**

Elke vraag wordt op de volgende manier gesteld: Hoe willen wij de instructie, begeleide inoefening, zelfstandige verwerking etc. in didactiek en methodiek vorm geven? Wat werkt?

Instructie

1. Korte concentratieboog leerlingen: korte instructie
2. Afwisselende instructie: tegemoet komen aan verschillende leerstijlen
3. Spellingstappenplan: behoefte aan houvast
4. Zelfde “spellingtaal”

Begeleide inoefening

1. Signaal-dictee 1x per week
2. Controle-dictee 1x per week
3. Vijf-woorden dictee dagelijks
4. Visueel dictee (oftewel “spiekdictee”)
5. Partner-dictee

Zelfstandige verwerking

1. Te weinig materiaal
2. Montessorimateriaal waarbij de leerkracht opdrachten geeft voor verwerkingen: spelling-dosjes, taal-spel dosjes, gekleurde taaldozen (woordbenoemen)
3. Computer programma “Taalzee” is onvoldoende effectief: meer computers + meer begeleiding leerkracht (niet haalbaar)
4. Transfer: grote rol leerkracht – integreren in stellen, Nieuwsbegrip, DLP (Deep Level Projects)

Spellingzwakke leerlingen

1. Spellingstappenplan
2. Goed luisteren: vanuit gesproken woord
3. Spellingfouten bespreken met leerkracht of leerling
4. Woord veelvuldig opschrijven (zodat het in “taalkamertje” komt)
5. Woord visueel, auditief, motorisch inprenten
6. BLOON-methode: Bekijken Lezen Omdraaien Opschrijven Nakijken (bij verbeteren: woord netjes doorkrassen en goede woord er achter schrijven)

Spellingsterke leerlingen

1. Compacten
2. Versnellen
3. Zwakke speller begeleiden: van verwoorden leren ze heel veel
4. Verrijken: toepassingsopdrachten + uitdagende materialen

Spellingbewustzijn

1. Spellingstappenplan
2. Stappenplan Meichenbaum
3. Met leerkracht of leerling (sterke speller met zwakke speller) spellingfouten bespreken en verbeteren: redeneren over spelling
4. Uitdagende werkjes: nodigen uit tot netjes werken en bewust met spelling bezig zijn.
5. Goed uitziende materialen: idem

Spellinggeweten

1. Uitleg belang goed spellen: vergissingen en beleefdheid (een goede indruk maken)
2. Kinderen laten zien en ervaren dat er geschreven taal om hen heen is
3. Met leerkracht of leerling spellingfouten bespreken en verbeteren
4. Complimenteren: nadruk op wat goed gaat
5. Oplossingsgerichte gesprekjes: wat wil een leerling, wat vindt hij of zij dat er goed gaat?
6. Uitdagende werkjes: bevordert de wil om foutloos te leren spellen
7. Goed uitziende materialen: idem
8. Eisen stellen aan netheid werk
9. Op spellingfouten wijzen in al het werk: om kind bewust te maken dat spelling meer is dan een dictee

Bijlage 8*Overzicht documentonderzoek werkgroep taal/spelling*

datum	document
Februari 2005	Notulen werkgroep
besluit/actie	
Op welke manier spellingcategorie aanbieden + hoe verwerken.	
resultaat	
Voorstel didactische leerlijn instructie + verwerking.	
datum	document
Maart 2005	Notulen studiedag taal
besluit/actie	
Voorstel didactische leerlijn wordt gepresenteerd.	
resultaat	
Nog geen besluit over invoering. Wel besluit over actie: planning wanneer welke categorie.	
datum	document
Juni 2006	Notulen werkgroep
besluit/actie	
Zorgen voor voldoende materialen per categorie. Hiaten opvullen met de methode Taal Actief.	
resultaat	
Wachten tot Malmberg de nieuwe Taal Actief methode uitgegeven heeft.	
datum	document
Januari 2008	Notulen werkgroep
besluit/actie	
De categorieën worden ingedeeld in 6 spellinggroepen. Elke spellinggroep correspondeert met een bepaalde kleur. Gemengde dictees moeten nog gemaakt worden.	
resultaat	
Overzicht welke materialen per categorie is af (en tevens registratie voor de leerlingen). Instapdictees en controledictees staan op kaarten.	
datum	document
April 2008	Notulen werkgroep
besluit/actie	
In de orthotheek komen per categorie werkbladen uit Zelfstandig Spellen en Spelling in de Lift.	
resultaat	
Ouders zijn bezig om de opdrachtkaarten per categorie en de Taal Actief kaarten te lamineren.	
datum	document
Februari 2009	Notulen werkgroep
besluit/actie	
Evaluatie spellinglijn Elke groep krijgt een mapje met de spellingregels.	
resultaat	
Iedereen werkt met de nieuwe spellinglijn. Een aantal leerkrachten doet op onderdelen dingen anders.	

De werkgroep taal/spelling bestond uit vijf leerkrachten uit de verschillende bouwen, de directeur en een adviseur van de onderwijsbegeleidingsdienst. Zij hebben zich vanaf 2005 t/m 2009 bezig gehouden met het opzetten van een didactische en methodische leerlijn spelling. De werkgroep taal/spelling heeft zich naast spelling met andere aspecten van taal bezig gehouden. Dat verklaart de langzame vooruitgang.

Bijlage 9**Vragen diepte-interviews***Algemeen*

1. Hoe vind jij het om aan spelling te werken? (op een schaal van 1 – 10)
2. Vind jij dat je goed, gemiddeld of slecht in spelling bent?

Instructie

3. Hoe geeft de juf of meester jou een spellinglesje?
4. Wat vind je goed in de manier waarop jij een spellinglesje krijgt?
5. Als jij iets mocht veranderen in het spellinglesje, wat zou dat dan zijn?
6. Wanneer kun je zeggen dat jij een spellinglesje gehad hebt waar je iets van geleerd hebt?
7. Waar ging jouw laatste spellinglesje over?
8. Wat heb je toen geleerd?
9. Wat maakte dat jij dat geleerd hebt?

Begeleide inoefening

10. Wat vind je van een dictee? (op een schaal van 1 – 10)
11. Maak je altijd met een hele groep tegelijkertijd een dictee ?
12. Kun je mij vertellen wat jij leert van een dictee?

Zelfstandige verwerking

13. Hoe vind je het om zelfstandig aan spelling te werken? (op een schaal van 1 – 10)
14. Wat vind je van: (op een schaal van 1 – 10)
 - Het werken met de spellingdoosjes
 - Het werken met werkbladen
 - Het werken met Taalzee
 - Het schrijven van een verhaal
15. Wat maakt dat je het makkelijk/moeilijk vindt?
16. Waar leer je (van bovenstaande) het meest van?

17. Heb jij nog ideeën hoe je zelfstandig aan spelling kan werken?

Spellingbewustzijn (gebruik maken van strategieën? Vanuit geheugen? Achteraf controleren/)

18. Wat doe je als je een woord opschrijft tijdens een dictee? (Neem je verschillende stappen?)

19. Wat doe je als je een woord opschrijft op een werkblad?

20. Wat doe je als je woorden opschrijft in een verhaal?

21. Als je een woord hebt opgeschreven in een dictee, kijk je het woord dan achteraf na?

22. Idem werkblad

23. Idem verhaal

Spellinggeweten

24. Vind je het belangrijk om zonder fouten te leren spellen?

25. Zo ja, hoe komt het dat jij dat belangrijk vindt?

Ruimte voor opmerkingen

26. Wil je nog iets anders over spelling zeggen waar we het nog niet over gehad hebben?

Bijlage 10**Toestemmingsbrief diepte interview met leerlingen**

Beste ouders,

In het kader van mijn onderzoek naar effectief spellingonderwijs in de groepen 3/4/5 vraag ik toestemming om een diepte interview met uw zoon/dochter te houden.

Ik ben bezig met een opleiding tot master SEN aan de Fontys hogeschool in Tilburg. SEN staat voor: Special Educational Needs. Na mijn opleiding ben ik bevoegd om remedial teaching te geven aan kinderen met leerproblemen op het gebied van technisch en begrijpend lezen, rekenen en spelling. Voor deze opleiding ben ik bezig met een praktijkgericht onderzoek. Ik heb literatuur onderzoek gedaan naar effectief spellingonderwijs en ben nu bezig met het praktijkgedeelte van het onderzoek. Daarvoor heb ik een vragenlijst naar leerkrachten van groep 3/4/5 verspreid, heb ik groepsinterviews met leerkrachten gehouden en zou ik nu graag diepte interviews met leerlingen willen houden. Het doel is om te weten te komen wat leerlingen van het huidige spellingonderwijs vinden en waar ze behoefte aan hebben op het gebied van instructie, begeleiding, oefening en zelfstandige verwerking. Om uiteindelijk tot optimalisering van ons spellingonderwijs te komen.

Om deze interviews naderhand te kunnen analyseren wil ik ze vastleggen op film. Na afronding van het onderzoek, in juli, zal ik deze opnames vernietigen. Tot die tijd kunt u de opnamen van uw kind bekijken, mocht u hier behoefte aan hebben. Ik zal de gegevens anoniem verwerken. De resultaten van de diepte interviews kunt vanaf eind mei bij mij opvragen. Het interview zal ongeveer 20 minuten duren. Ik zal het interview afnemen op dinsdag 8 april of woensdag 9 april a.s.

Ik vraag u door middel van een mail aan mij te laten weten of u toestemming geeft voor dit interview en de opname hiervan. Ik wil hierbij nadrukkelijk vermelden dat u zich niet verplicht hoeft te voelen om toestemming te geven. Mocht u vragen hebben dan kunt u die persoonlijk aan mij stellen op donderdag en vrijdag na schooltijd en natuurlijk via de mail. U kunt mij vinden in het lokaal van onderbouw 3, in de hoek van de onderbouw-afdeling.

Ik hoop voor 3 april een reactie van u te mogen ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Marieke Suierveld

Bijlage 11**Tabel data diepte interviews**

		gemiddelde spellers	zwakke spellers	sterke spellers
mening werken aan spelling (schaal 1-10)	1	beiden 5	0 en 5	-5 -1: te makkelijk (zie *1. N.G.)
instructie				
-wat goed	2	-juf doet het rustig -regels verwoorden	-weet ik niet -in klankgroepen zeggen	-klappen; veel kinderen vergeten een letter
-wat veranderen	3	- geen idee	-ook het volg.uitleggen -dat het sneller gaat	-moeilijker lesje
-hoe iets geleerd	4	-woord terug lezen: hoe klinkt het -paar keer geoefend (zie *2. K.A.)	-regel toepassen -door vaak te oefenen	-regel toepassen -moeilijke opdrachten en goed nadenken en oefenen
begeleide inoefening				
-mening dictee	5	-3 en 7	-0 en 7	-7 en 0 (heel lang wachten)
-wat ervan leren?	6	-woordjes schrijven	-woorden schrijven; vooral als dictee herhaald wordt	-goed naar woorden luisteren en schrijven (zie *3. B.B.) -niets; ken woorden al
zelfstandige verwerking				
mening: spellingdoosjes	7	-1: duurt te lang -8:leuk woordjes lezen en opschrijven	-1: duurt te lang (zie *4. C.R.)	-4: veel tijd, doosjes soms niet compleet en dan fouten maken
-werkbladen	8	-5: gaat sneller -7: leuke opdrachten	-3	-9: leuke opdrachten
-Taalzee	9	-10:door spelletjes iets leren -5: soms moeilijk, ook wel leuk	-4: alles ligt al klaar -5 -10: spelletjes zijn leuk	-6: soms type je verkeerd en dan is het fout -8: woordjes typen
-verhaal schrijven	10	-beiden 9: fantasie	-10: fantasie -4	-9: fantasie -10: met opdracht leuk, goed nadenken en veel schrijven
-meeste leren?	11	-Taalzee: leuk dus ongemerkt leren -werkbladen: door opdrachten nadenken	-verhaal: als de juf zegt dat er geen fouten in mogen zitten – veel moeilijke woorden	-verhaal: letten op categorieën - werkbladen: bij zelf woorden bedenken -individueel dictee moeilijke woordjes
spelling-bewustzijn				

-dictee	12	-nazeggen, nadenken, opschrijven (zie *5. R.K.) -woord in stukjes, nadenken, opschrijven, nakijken	-nazeggen, opschrijven zoals je het hoort -nadenken; heb ik dat woord al eens gezien? of nadenken regel	-woord in stukjes, eerst dun opschrijven, controleren -snel opschrijven en proberen niet aan spellingregels denken
-werkblad	13	-na opschrijven nadenken over betekenis etc. -soms nakijken of juf vragen	-ik wil het snel afhebben -kijken naar het woord, opschrijven, nakijken	-meteen opschrijven of kijken naar v.b. -snel opschrijven en proberen niet aan spellingregels denken
-verhaal	14	-van te voren langer nadenken -na opschrijven nakijken	-zo mooi mogelijk schrijven en nakijken -opschrijven hoe ik het hoor of aan regel denken	-nadenken, terug lezen en fouten eruit halen -supergoed terug denken
spelling-geweten belangrijk?	15	-ja, woord niet verbeteren-tijd over -ja, brief schrijven-niet goed kunnen lezen	-ja, voor als je later groot bent -ja, als ik later moet werken, brieven schrijven, weten wat er staat (*6. L. B.)	-ja, voor later; anders weten anderen niet wat er staat -ja, voor later; mijn brieven kunnen lezen

Bijlage 12

Figuur 9b Didactische spellingleerlijn

Thema's didactische spellingleerlijn	Focusgroep interview	Literatuur
spelling-geweten	Er wordt veel waarde gehecht aan spellinggeweten. Er wordt aan gewerkt door uitleg van het belang van goed spellen en door leerlingen te wijzen op geschreven taal.	Het SLO (1975) omschrijft spellinggeweten als een begrip dat regelmatig gebruikt wordt om duidelijk te maken dat een belangrijke oorzaak van het maken van spelfouten is dat de noodzaak niet gezien wordt van bewuste omgang met taal. Oepkes (2006): <i>"Als de leraar door goed voorbeeldgedrag laat zien dat spelling altijd een belangrijk aspect van de schrijftaak is, zullen de leerlingen dit uiteindelijk volgen."</i>
spelling-bewustzijn	Er wordt veel waarde gehecht aan spellingbewustzijn. Er wordt gewerkt aan spellingbewustzijn door middel van het spellingstappenplan en het stappenplan van Meichenbaum.	Bosman en Paffen (2005): <i>"Leerlingen van wie het spellingbewustzijn goed ontwikkeld is krijgen meer controle over hun eigen leerproces en zijn in staat tot zelfstandig leren."</i> Janson (2011): <i>"Voordat de leerling een woord kan opschrijven, moet het eerst zijn gehoord (stap 1), de structuur oftewel klank moet zijn herkend (stap 2) om vervolgens te kunnen opmerken welke aandachtspunten, ezelsbruggetjes of regels met het woord verbonden zijn (stap 3)."</i> Digitale Orhotheek (2014): <i>"Deze zelfinstructiemethode is er op gericht het kind te leren zijn eigen gedrag te beheersen en te sturen."</i>
instructie	Vanuit gesproken woord. Spellingstappenplan. Regels en structuur + fonologisch bewustzijn. Vanuit het geheugen.	Bosman (2007) omschrijft het daadwerkelijk spellen als het uit het hoofd opschrijven van het woord of de letter. Zie onder spellingbewustzijn: Janson (2011). Daems en Venstermans (2004) en Huizenga (2010) pleiten voor het systematisch aanleren van de spelling met het accent op het aanleren van spellingstrategieën. Uit een inventarisatie van empirisch onderzoek door Bonset en Hoogeveen (2009) kwam tevens het belang van regels en structuur naar voren. Het fonologisch bewustzijn bleek van grote invloed op het aanvankelijk spellen. Janson (2010) onderschrijft het belang van het fonologisch bewustzijn. Daems en Venstermans (2004) leggen tevens verband met de werking van het geheugen. De inprenting wordt gekoppeld aan de woordbeeldstrategie en de analogiestrategie. Twee jaar later pleit Daems (2006) ervoor om meer aandacht te geven aan het inslijpen van woorden en spellingpatronen en minder aan het werken met regels. Ook volgens Smits (2011) is spelling juist

		geen strategisch proces
begeleide inoefening	Verschillende soorten dictees.	Janson (2011): <i>"In veel gevallen zullen de oefeningen uit het werkboek weinig bijdragen aan het leren herkennen van de categorie. Dat betekent dat leraren in hun team afspraken moeten maken over andere vormen van (vooral mondeling) oefenen: klassikaal, in groepjes en in duo's."</i>
zelfstandige verwerking	Zorgen voor transfer.	Daems en Venstermans (2004): <i>"Het schrijven van een zinvolle taak leunt veel nauwer aan bij de realiteit dan een geïsoleerde spellingopdracht en de kans op transfer is hier dus logischerwijze veel groter"</i> .
zwakke spellers	Veelvuldig opschrijven. Multi-sensoriële inprenting. "BLOON-methode"	Daems en Venstermans (2004): <i>"Bij inprenting is het van belang dat er aandacht besteed wordt aan de opbouw van het hele woord, de fonemen waaruit het woord bestaat, de betekenis van het woord en de volgorde van de grafemen. Dit houdt in dat het woord zowel auditief als visueel aangeboden dient te worden"</i>. Daems (2006) pleit ervoor om meer aandacht te geven aan het inslijpen van woorden en spellingpatronen. In de methode ZLKLS (Schraven, 2004) profiteren zwakke spellers ook van het reguliere aanbod doordat er veel herhaling is ingebouwd en doordat het visuele, motorische en auditieve kanaal zoveel mogelijk wordt ingeschakeld. www.bloon-methode.nl/bloon1/R2help.php
sterke spellers	Compacten. Verrijken.	Spellingsterke leerlingen hebben voldoende aan beperkt oefenen en kunnen zich verder ontwikkelen door toepassingsopdrachten (Dannenburg et al., 2012).

Bijlage 13

Figuur 10b Spellingmethodiek

Spellers		gemiddeld	zwak	sterk
Spelling methodiek				
Instructie				
	1	korte instructie	spellingstappenplan	compacten
	2	afwisselende instructie	goed luisteren	verkorte instructie
	3	spellingstappenplan	verlengde instructie	
	4	zelfde "spellingtaal": strategieën, regels, termen	voordoen-nadoen (Schraven, 2004; Korstanje & Veenstra, 2011; Dannenburg et al., 2012)	
	5	start vanuit gesproken woord (Bosman, 2007)	nadruk op fonologische strategie (Janson, 2010)	
	6	alle aspecten van woord (Daems & Venstermans, 2004)	instructiemethode visueel dictee dictee (Daems & Venstermans, 2004)	
	7	eerst modelleren: woorden in structuren verdelen, strategieën (Schraven, 2004; Korstanje & Veenstra, 2011; Dannenburg et al., 2012)		
Begeleide inoefening		(Janson, 2011):		
	1	signaal-dictee	spellingfouten bespreken (Bosman, van Leerdam & van Orden, 1998)	zwakke speller begeleiden
	2	controle-dictee		
	3	5 woorden dictee dagelijks		
	4	partner-dictee		
	5	zelf-dictee (visueel dictee of auditief)		
	6	visueel dictee		
Zelfstandige verwerking				
	1	transfer: stellen, Nieuwsbegrip, thema's/projecten (Daems & Venstermans, 2004)	veelvuldig opschrijven	verrijken
	2	Montessori materiaal met verwerkingen	multi-sensoriële inprenting met goede feedback (Schraven, 2004)	toepassingsopdrachten
	3	uit het hoofd spellen (geen visueel beeld), (Janson 2011)	"BLOON-methode" (bron)	spellingdoosjes
	4	directe feedback (Bosman, van Leerdam & van Orden, 1998)		
	5	werkbladen vinden de leerlingen leuk	werkbladen vinden de leerlingen niet leuk	werkbladen vinden de leerlingen leuk
	6	Taalzee vinden de leerlingen leuk	Taalzee vinden de leerlingen leuk	Taalzee vinden de leerlingen leuk

	7	verhalen schrijven idem	verhalen schrijven idem	Verhalen schrijven idem
	8		extra oefening en herhaling (Dannenburg et al., 2012)	

Spellers		spellingbewustzijn	spellinggeweten
Didactiek en methodiek			
Instructie			
	1	spellingstappenplan	uitleg belang goed spellen (Oepkes, 2006)
	2	stappenplan Meichenbaum (Digitale Orhotheek, 2014)	wijzen op geschreven taal (Oepkes, 2006)
	3	eventueel zelfcorrectietraining (Bosman & Paffen, 2005)	goed voorbeeldgedrag (Oepkes, 2006)
Begeleide inoefening			
	1	met leerkracht of leerling spellingfouten bespreken (Bosman, van Leerdam & van Orden, 1998)	met leerkracht of leerling spellingfouten bespreken (Bosman, van Leerdam & van Orden, 1998)
	2	na dictee met kleuren of in 3 kolommen aangeven of leerling denkt dat woord goed of fout is of dat leerling twijfelt (Dannenburg et al., 2012)	complimenteren
	3		oplossingsgerichte gesprekjes
Zelfstandige verwerking			
	1	uitdagende werkjes	uitdagende werkjes
	2	goed uitzijnde materialen	goed uitzijnde materialen
	3	teksten herschrijven door te letten op bepaalde spellingcategorieën (Daems & Venstermans, 2004)	eisen stellen aan netheid werk
	4		op spellingfouten wijzen in al het werk (Oepkes, 2006)
	5		leerkracht zoekt laat zien hoe hij/zij juiste schrijfwijze opzoekt (Oepkes, 2006)